

SSE RIGA

Anne-Marie and Gustaf Ander
Centre for Media Studies

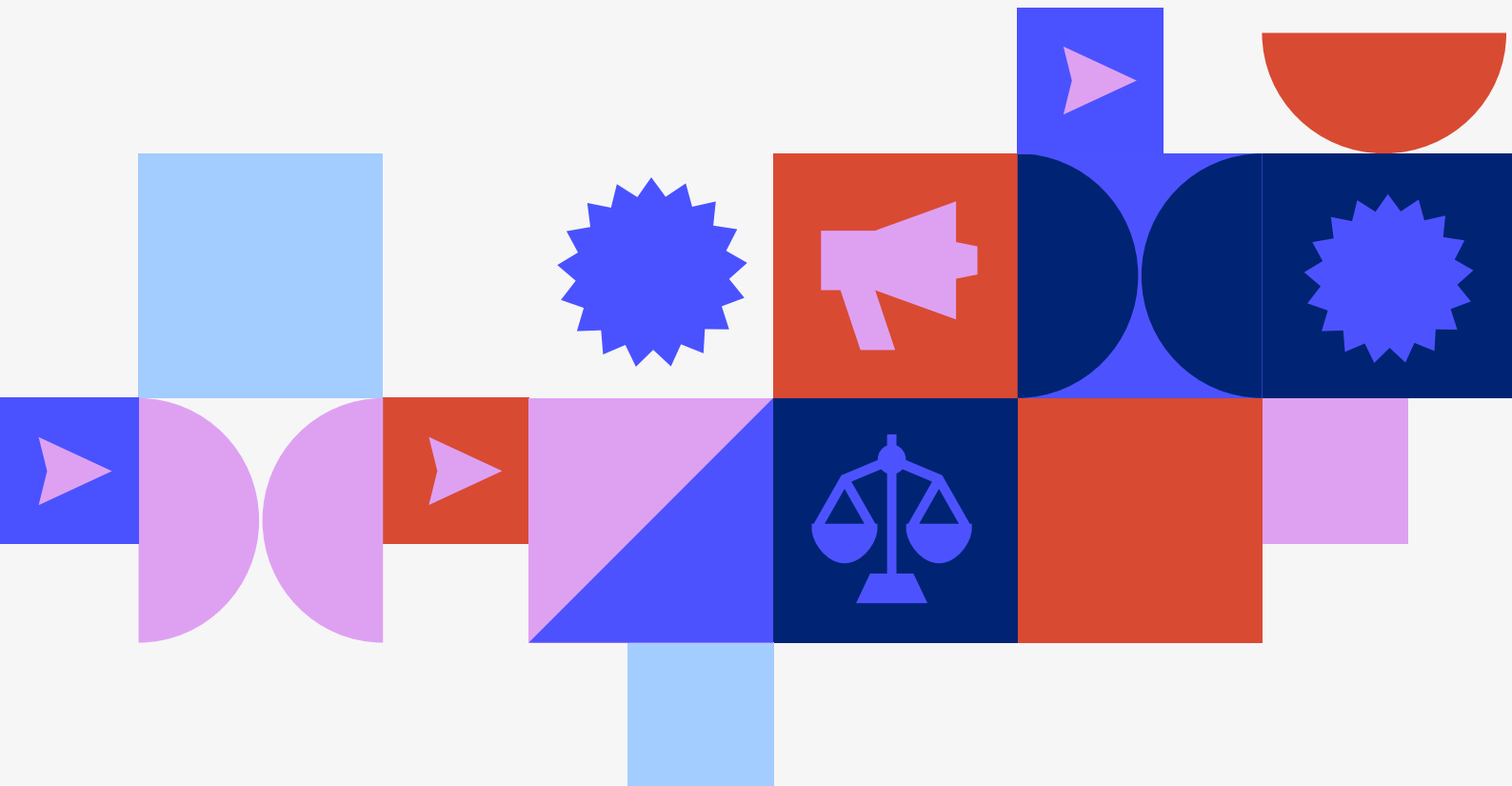
LATVIJAS
ŽURNĀLISTU
ASOCIĀCIJA

Dr.sc.comm. Klinta Ločmele

Informācijas pieejamība Latvijas žurnālistikas praksē

PĒTĪJUMS

Saturs

Kopsavilkums	3
Ievads	6
1. Pētījuma dizains	9
2. Pētījuma rezultāti	11
2.1. Vispārējās tendences	11
2.2. Informācijas iegūšanas prakse Covid-19 pandēmijas laikā	15
2.3. Biežākie aizbaidinājumi informācijas atteikumam	22
2.3.1. ES Vispārīgā datu aizsardzības regula	22
2.3.2. Izmeklēšanas intereses	26
2.3.3. Komerccnoslēpums	27
2.3.4. Citi aizbaidinājumi	28
2.4. Spilgtu piemēru apkopojums	30
2.4.1. Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru”	33
2.4.2. Veiksmīga un neveiksmīga informācijas sniegšanas prakse	35
2.5. Sabiedrisko attiecību / komunikācijas personu loma informācijas iegūšanā	42
2.6. Nevienlīdzīga attieksme pret medijiem informācijas sniegšanā	45
2.7. (Ne)izpratne par žurnālista darbu	47
2.8. Vēlamie uzlabojumi	49
2.8.1. Organizatoriskie uzlabojumi	49
2.8.2. Izmaiņas tiesiskajā regulējumā	50
2.8.3. Mācības	51
2.9. Juridiskā palīdzība žurnālistiem	52
Pielikums	57

Kopsavilkums

Pētījuma mērķis ir apkopot Latvijas žurnālistu viedokļus un pieredzi par gadījumiem, kad valsts/pašvaldību iestādes vai amatpersonas atsaka vai nepamatoti ilgi kavē informācijas sniegšanu. Pētījumā neanonīmu viedokli sniedza 15 Latvijas nacionālā un reģionālā mēroga žurnālisti, redaktori un producenti. Papildus daži žurnālisti informāciju snieguši anonīmi, uzticot redaktoram. Lai iegūtu plašāku skatījumu par informācijas atklātību un žurnālistu tiesībām, pētījumam interviju sniedza četri juristi, kuri specializējas mediju tiesībās. Pētījumā veiktas daļēji strukturētās intervijas, kuru atšifrējums kopā ar rakstiskajām atbildēm kodēts ar kontentanalīzes palīdzību. Zemāk apkopoti 15 galvenie pētījuma secinājumi.

1. **15 žurnālistiem no 15 informācija darba vajadzībām atteikta, nepamatoti kavēta vai bijuši citi apgrūtinājumi to iegūt.**
2. Iespējas iegūt informāciju ir atkarīgas no žurnālistikas virziena (sarežģītāk pētnieciskajā), žurnālistu pieredzes, personības iezīmēm, personiskajiem kontaktiem, iestādes/amatpersonas atvērtības, izpratnes par informācijas atklātību un sabiedrisko attiecību speciālistu komunikācijas paradumiem.
3. Lai gan daži *Covid-19* pandēmijas dēļ ieviestie jauninājumi (tiesas sēžu audio-protokoli, reģionālo mediju iespējas pieslēgties valdības attālinātajām preses konferencēm) uzlabo informācijas atklātību, **kopumā attālinātais darbs radijīs informācijas atklātības apgrūtinājums, kurus uzlabojumi neatsver.** Biežākie – nepaspēj uzdot jautājumus preses konferencēs, jo tās slēdz; netiek atbildēti uz citiem jautājumiem ārpus izziņotā temata; noteiktu periodu sēdes netranslēja internetā; medijiem nav iespēju sastapt amatpersonas, kuras arī strādā attālināti.
4. Žurnālistu visbiežāk saņemtais pamatojums informācijas atteikumam ir ES Vispārīgā datu aizsardzības regula. **9 žurnālisti ir bieži saskārušies ar iestāžu aizbildināšanos ar to sabiedriski nozīmīgas informācijas nesniegšanai, 5 bijusi reta vai nav bijusi saskare ar šādu aizbildinājumu.**

-
5. **Komercnoslēpums, izmeklēšanas intereses, aizņemtība, pārāk daudz jautājumu no masu medijiem, atvaļinājumi** ir citi biežākie iestāžu sabiedrisko attiecību speciālistu un amatpersonu aizbildinājumi informācijas nesniegšanai vai lēnai sagatavošanai.
 6. **Nereti problēma ir informācijas novēlotā sniegšanā, nevis nesniegšanā vispār.** Četri no intervētajiem žurnālistiem pēdējos gados piedzīvojuši gadījumus, kad lūgtā informācija nav saņemta nedēļu, mēnešu un pat nepilna gada garumā.
 7. Uzņēmumu reģistra (UR) pēc likuma izmaiņām iedibinātā kārtība par pastāvīgu piekļuvi uzņēmumu reģistrācijas lietu nepubliskajai daļai, ja tā nepieciešama informācijas ieguvei sabiedrības interesēm, vēl nav pienācīgi testēta. Divi no 2021.gada februārī intervētajiem bija pieteikušies tās saņemšanai, bet atļauju vēl nebija saņēmuši.
 8. Visilgākais laiks bija nepieciešams augstskolas komunikācijas zinātnes programmas rekomendācijas / atzinuma saņemšanai, kas apstiprina žurnālista darbības atbilstību pētnieciskās žurnālistikas būtībai. Lai gan šī iespēja piekļūt dokumentiem tiek dēvēta par kompromisu starp LŽA un UR, un Tieslietu ministriju, tieši prasība iesniegt žurnālistikas darbības izvērtējumu daļai žurnālistu šķiet pazemojoša.
 9. Lielā mērā informācijas pieejamību ietekmē sabiedrisko attiecību / komunikācijas nodaļas darbinieku personība, darba stils, iestādes vadītāja personība un izpratne par informācijas atklātību, kā arī iekšējie nerakstītie noteikumi, kā informāciju sniedz medijiem. **Sadarbības kvalitāti mēdz noteikt arī tas, cik bieži vai reti iestāde saskaras ar žurnālistiem. Gadījumos, kad saziņa ir reta, sadarbību var apgrūtināt aizsardzības pozīcija.**
 10. Lai gan Informācijas atklātības likums nosaka, ka iestādēm jāsniedz informācija pēc pieprasījuma, un tas neparedz informācijas saņēmēju šķirošanu, žurnālisti ir jutuši nevienlīdzīgu attieksmi. Nereti **priekšroka ir populārākajiem, lielākajiem, nacionālā mēroga un sabiedriskajiem medijiem.**
 11. Piekļuvi informācijai ietekmē amatpersonu un sabiedrības izpratne par vārda brīvību, žurnālistikas lomu un funkcijām demokrātiskā sabiedrībā. Latvijā šī izpratne būtu veicināma, jo **nereti žurnālistu interese vai jautājumi tiek asociēti tikai ar kaitējuma nodarīšanu, reputācijas sabojāšanu utt.**

-
12. Informācijas atklātībai būtiska ir ne tikai iespēja organizēt intervijas vai saņemt atbildes, bet to saturs. Intervēto pieredzē piekļuve formāli var tikt dota, taču sagatavotā informācija neatbild uz jautājumiem vai citādi nav noderīga.
 13. Lai uzlabotu iespējas piekļūt informācijai, žurnālisti rosina vairākus organizatoriskus uzlabojumus (vairāk atvērto datu, regulāras iespējas tiešsaistē sastapt amatpersonas, kuras nepiedalās valdības preses konferencēs u.tml.), izmaiņas tiesiskajā regulējumā (pamatā saistītas ar publisko līdzekļu izlietojuma caurskatāmību), izrāda interesi par mācībām, lai pilnveidotu informācijas vākšanas prasmes un zināšanas par savām tiesībām.
 14. Vēlamiē tālākizglītības temati ir saistīti ar ES Vispārīgās datu aizsardzības regulas piemērošanu praktiskās situācijās, tostarp pārpublicējot informāciju no sociālajiem medijiem, zināšanu pilnveidi par informācijas iegūšanas iespējām. Daži žurnālisti akcentē arī vizuālu skaidri saprotamu izdales materiālu nepieciešamību.
 15. Žurnālistu piekļuvi informācijai vai datu apstrādi žurnālistikas vajadzībām nosaka likums "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem", Informācijas atklātības likums, Fizisku personu datu apstrādes likums. Pētījuma rezultāti rāda nepieciešamību žurnālistiem pārzināt savas tiesības, lai precīzi aizpildītu iesniegumu, pieprasot informāciju, vai nepamatota atteikuma gadījumā apsvērtu iespēju spert nākamos soļus.

Ievads

Daļa stāstu par to, kā žurnālistiem nav izdevies iegūt informāciju, jo amatpersonas vai valsts/pašvaldību iestādes to atsaka, paliek redakcijās vai žurnālistu savstarpējās sarunās. Reizēm par to izlasām viņu ierakstos sociālajos medijos. Šī **pētījuma mērķis** ir noskaidrot un apkopot Latvijas žurnālistu viedokļus un pieredzi par gadījumiem, kad valsts, pašvaldību iestādes, amatpersonas nesniedz vai nepamatoti ilgi kavējas ar informācijas sniegšanu, tādējādi ietekmējot žurnālistu darbu un kavējot sabiedrības iespējas saņemt nozīmīgu informāciju. Pētījumā žurnālistu viedokļus papildina arī mediju tiesību ekspertu – juristu – komentāri.

Žurnālistu iespējas piekļūt informācijai liecina par iespējam īstenot vārda brīvību un apstākļiem žurnālista darba veikšanai, sabiedrībai – iegūt informāciju par nozīmīgiem jautājumiem. *“Tam, ka saskaramies ar informācijas pieejamības apgrūtinājumiem, var būt lieli riski. Ja esam kaut ko atklājuši, bet nevaram gūt datus, lai to apstiprinātu, tad, iespējams, šī būtiskā informācija nemaz nenonāk līdz publicēšanai, tāpēc informācijas nepieejamībai mēdz būt ļoti nevēlami efekti. Daudzas lietas paliek neatklātas. Es tiešām vēlētos, lai tas mainās,”* saka žurnāliste Baiba Kļava no žurnāla “IR”.

Pēdējos mēnešos publiskajā telpā vairākkārt izskanējusi problēma ir ne tikai oficiālās informācijas pieejamība, bet arī politiķu un amatpersonu izvairīšanās no komentāriem. Par to, piemēram, 2021. gada februārī rakstīja žurnālists Ilja Kozins¹. Atteikšanos sniegt komentārus vai žurnālistu jautājumu ignorēšanu izgaismoja arī nesens gadījums žurnālistu komunikācijā ar Zāļu valsts aģentūras direktoru Svēnu Henkuzenu, par ko žurnālisti informēja sekotājus sociālajos medijos², un žurnāliste Vita Dreijere 2021. gada martā izveidoja publikāciju “Neiespējamā misija – notvert Henkuzenu. Pandēmija palīdz amatpersonām izvairīties no žurnālistiem”³. Tajā Dreijere raksta: *“Mēģinot atšķetināt vakcīnu iepirkumu stāstu, kas skopo piegāžu apjomu dēļ gada pirmajos mēnešos Latvijā ierindo*

1 Ilja Kozins. (05.02.2021). Ilja Kozins: sargsuņi uzpurņos. Tvnet.lv. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/7173168/ilja-kozins-sargsuni-uzpurņos>

2 Sk., piemēram, Sanitas Jembergas ierakstu 2021. gada 8. martā mikroblogošanas vietnē Twitter: <https://twitter.com/jemberga/status/1368836939818893312>

3 Vita Dreijere. (08.03.2021). Neiespējamā misija - notvert Henkuzenu. Pandēmija palīdz amatpersonām izvairīties no žurnālistiem. Delfi.lv. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/national/politics/neiespejama-misija-notvert-henkuzenu-pandemija-palidz-amatpersonam-izvairities-no-zurnalistiem.d?id=52997963>

Eiropas potēšanās tempu «astē», mediji dzinuši pēdas galvenajiem atbildīgajiem, kuri no atbildēšanas uz neērtiem jautājumiem ir vairājušies kā no vīrusa. Pandēmijas laikā noslēpties ierakumos ir krietni vieglāk, jo medijiem nav iespēju notvert izvairīgās amatpersonas klātienē. Šo apstākli daudzas no tām pie katras izdevīgas iespējas arī izmanto» Fragments labi ilustrē to, ko atklāj pētījuma intervijas ar žurnālistiem – aizbaidinājumus informācijas sagatavošanai, izvairīšanos no intervijām vai atbildes sniegšanu ne pēc būtības u.tml.

Pētījuma rezultāti liecina: 15 žurnālistiem no 15 informācija darba vajadzībām ir bijusi atteikta, nepamatoti kavēta vai bijuši citi apgrūtinājumi to iegūt. Intervēto žurnālistu un redaktoru pieredze liecina par dažādiem informācijas kavēšanas iemesliem, piemēram, atsaukšanos uz ES Vispārīgo datu aizsardzības regulu, komercnoslēpumu, izmeklēšanas interesēm vai aizņemtību, kālab, piemēram, tikai pēc deviņiem mēnešiem izdevies panākt, ka kāda amatpersona sniedz lielo interviju ziņu portālam. Vairāki žurnālisti akcentē arī nevienlīdzīgu attieksmi pret dažādu mediju pārstāvjiem. Iespējams, dažkārt komunikāciju ar žurnālistiem ietekmē arī sabiedrības neizpratne par žurnālistikas funkcijām. Uzdodot jautājumus, žurnālisti mēdz saskarties ar intervējamo attieksmi, ka traucē ikdienas darbam vai vēlas nodarīt kaitējumu, piemēram, sabojāt reputāciju, vai pārlicību, ka mediju informācijas pieprasījumus var ignorēt. Plašāks sniegto piemēru izklāsts lasāms 2.3. un 2.4. apakšnodaļās.

Pētījums fiksē arī laikmeta iezīmi – *Covid-19* pandēmijas laika iespaidu uz informācijas pieejamību. 2.2. apakšnodaļā izvērstāk aplūkoti gan daži pozitīvi attālinātā darba ieguvumi, gan virkne iemeslu, kas apgrūtina žurnālista darbu.

Atsevišķa apakšnodaļa (2.4.1.) veltīta žurnālistu viedoklim par 2020. gada oktobrī pieņemtajiem grozījumiem likumā “Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru”. Pētījumā arī apkopoti spilgti piemēri, kuros vērojami informācijas atklātības ierobežojumi.

Šis pētījums nav tikai par žurnālistiem. Mediju ekosistēmā nozīmīgu lomu ieņem sabiedrisko attiecību speciālisti, amatpersonu saziņas padomnieki, kuri var veicināt vai kavēt žurnālistu piekļuvi informācijai. Intervijas ar žurnālistiem atklāj sadarbību ar sabiedrisko attiecību speciālistiem no žurnālistu skatu punkta un izgaismo kā labo praksi, tā arī situācijas, kuras traucē savlaicīgi iegūt jēgpilnu informāciju. Žurnālistu prasības var atšķirties – kādam vajag informāciju nekavējoties, kāds ir uzstājīgāks, cits ir pretimnākošs un gatavs gaidīt. Daļa žurnālistu intervijās uzsvēra, ka saprot iestāžu aizņemtību, taču visi intervētie uzskata, ka sabiedrisko attiecību speciālistiem ir liela loma, vai un cik kvalitatīvu informāciju izdosies saņemt. Viņi uzsvēra “cilvēka faktoru” jeb atšķirīgu pieredzi dažādās iestādēs, un izmantoja iespēju nosaukt iestādes un amatpersonas, ar kurām ir

veidojusies visveiksmīgākā un vissarežģītākā sadarbība. Saraksts lasāms 2.4.2. apakšnodaļā.

Pētījuma rezultātu izklāstu noslēdz secinājumi un žurnālistu ieteikumi informācijas ieguves uzlabošanai. Rezultātu daļā liela loma atvēlēta žurnālistu interviju fragmentiem, kuros pieredze un viedokļi izskan autentiskāk nekā tas būtu nopulētā pārstāstā. Tāpēc žurnālistu valoda saglabāta tuvu oriģinālam, ar profesionālo žargonu.

Par autori: esmu komunikācijas zinātnes doktore Klīta Ločmele. Žurnālistikā strādāju sešus gadus līdz 2009. gada beigām, pēc tam mediju temats bija uzmanības fokusā akadēmiskā darbībā, vadot lekcijas studentiem, veicot pētījumus, tostarp rakstot promocijas darbu komunikācijas zinātnē, ko aizstāvēju 2014. gadā. No politikas plānošanas viedokļa mediju vides jautājumos iedziļinājos, strādājot Kultūras ministrijas Mediju politikas nodaļā. Patlaban vadu lekcijas par Latvijas mediju vidi, medijpratību, komunikācijas teoriju un praksi Latvijas Universitātē, Vidzemes Augstskolā un biznesa augstskolā "Turība". Radu un darbojos projektos medijpratības veicināšanai. Šo pētījumu iniciēja un finansēja Latvijas Žurnālistu asociācija (LŽA). Apliecinu, ka, izstrādājot pētījumu, ne ar vienu no iesaistītajām pusēm neatrodos interešu konfliktā.

Pateicos ikvienam pētījuma dalībniekam – žurnālistiem un advokātiem – par atsaucību, uzticēšanos, veltīto laiku un vērtīgajām sarunām!

Paldies arī LŽA praktikantei Justīnei Ševelei par palīdzību diagrammu izveidē.

1. Pētījuma dizains

Pētījuma veikšanai izvēlēta kvalitatīvā pieeja. Lai gan kvantitatīvā aptaujā, visticamāk, varētu sasniegt plašāku pētījuma izlasi, šajā tematā katra žurnālista unikālā pieredze un tās interpretācija intervijas laikā, kā arī viedoklis par informācijas iegūšanas praksi žurnālistikas vajadzībām, ir nozīmīgāks par standartizētu atbilžu atzīmēšanu, kas ļautu iegūt tikai kvantitatīvu informāciju bez dziļākas analīzes. Daļēji strukturētās intervijas ļauj saglabāt vienādu jautājumu struktūru visiem pētījuma dalībniekiem, vienlaikus neierobežojot sniegt individuālu pieredzi, un ļaujot pētniekam uzdot precizējošus vai papildu jautājumus.

Kopumā 2021. gada februārī e-pastā tika uzrunāti 25 žurnālisti un redaktori. No tiem pētījumam atsaucās 15. Papildus daži žurnālisti anonīmi uzticēja savu pieredzi mediju redaktoriem – pētījuma dalībniekiem. Pētījumā daļēji strukturētās intervijas notikušas ar nacionālā un reģionālā mēroga mediju žurnālistiem, redaktoriem un producentiem. 14 pārstāv medijus latviešu, 1 – krievu valodā. Atbildētāju vidū ir 10 sievietes un 5 vīrieši.

Pētījumā neanonīmu viedokli snieguši 15 žurnālisti un redaktori (alfabēta secībā):⁴

1. Vita Anstrate (LTV raidījuma “Panorāma” žurnāliste)
2. Tenis Bikovskis (neatkarīgais žurnālists un producers Latgalē)
3. Anita Brauna (Latvijas Radio raidījuma “Atvērtie faili” producente un Latvijas Radio Pētnieciskās žurnālistikas nodaļas vadītāja)
4. Kristaps Feldmanis (Latvijas Radio Ziņu dienesta žurnālists)
5. Dana France (televīzijas “ReTV” Ziņu dienesta vadītāja)
6. Madara Fridrihsone (portāla “Delfi” žurnāliste)
7. Ints Grasis (laikraksta “Kurzemes Vārds” redaktors)
8. Arta Ģiga (TV3 raidījuma “Nekā personīga” producente)
9. Baiba Kļava (žurnāla “IR” žurnāliste)
10. Ivo Leitāns (LTV raidījuma “De Facto” žurnālists)

4 Turpmāk tekstā lietots apzīmējums “žurnālisti”, ja nav specifisks nolūks uzsvērt tieši amata atbildības līmeni.

-
11. Toms Ostrovskis (TVNET Grupas galvenais redaktors)
 12. Ivonna Plaude (laikraksta "Neatkarīgās Tukuma Ziņas" redaktore)
 13. Anda Pūce (laikraksta "Kurzemes Vārds" redaktore)
 14. Indra Sprance (Latvijas Radio raidījuma "Atvērtie faili" žurnāliste)
 15. Ērika Staškeviča (RusTVNET galvenā redaktora vietniece)

Papildus pētījuma bāzi veido vairāku redakciju pārstāvji, kuru pieredzi apkopoja redaktori. Pētījuma dalībnieki aptver dažādus mediju veidus – drukātos, audio un audiovizuālos medijus, tāpat arī atšķiras žurnālistu tematiskā specializācija.

Intervijas noritēja no 2021. gada 4. februāra līdz 25. februārim. 12 notika video platformā ZOOM, 3 atbildes iesūtītas rakstiski.⁵

Papildus 2021. gada martā veiktas četras intervijas ar juristiem, kuri specializējušies mediju tiesībās: zvērinātiem advokātiem Ievu Andersoni un Andri Tauriņu no "Sorainen", zvērinātu advokāti Lindu Biriņu no "Cobalt", un zvērinātu advokāti Ievu Azandu no "Azanda&Associates". Divas atbildes tika sniegtas rakstveidā, ar diviem advokātiem noritēja kopīga intervija video platformā "Zoom". Juristu komentāri ļauj paraudzīties uz informācijas pieejamības praksi (žurnālistikas nolūkā) no tiesiskā aspekta, palīdzot izprast žurnālistu tiesības, iespējamus rīcības variantus informācijas atklātības ierobežošanas gadījumos, un atgādina par labas pārvaldības principa nozīmi žurnālistu un valsts/ pašvaldības iestāžu sadarbībā.

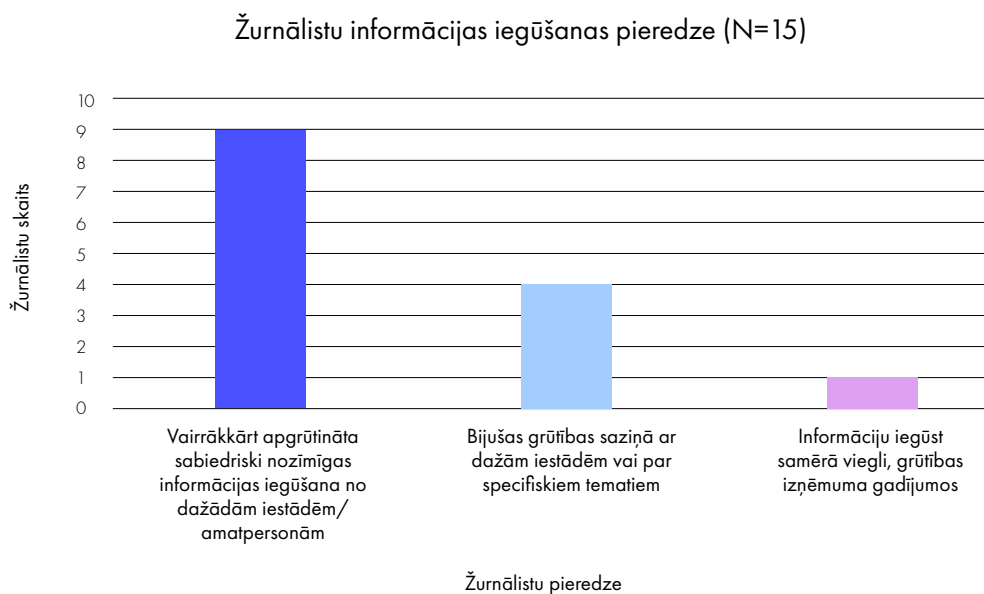
⁵ No intervijām divas isākās noritēja 17 minūtes un 25 minūtes, divas garākās – 50 un 98 minūtes. Vidējais intervijas ilgums: 38 minūtes. Intervijas jautājumus skatīt 1. pielikumā.

2. Pētījuma rezultāti

2.1. Vispārējās tendences

Visi pētījuma dalībnieki norāda - ir saskārušies ar to, ka lūgtā informācija nav sniegta, ir, viņuprāt, nepamatoti kavēta, vai likti citi apgrūtinājumi tās iegūšanai. Nedaudz atšķiras žurnālistu domas par šādas prakses regularitāti un informācijas iegūšanas grūtības pakāpi. Deviņi žurnālisti vairākkārt saskārušies ar ierobežojumiem informācijas iegūšanai no atšķirīgām iestādēm vai amatpersonām. Četriem bijuši sarežģījumi informācijas piekļuvei, bet tie galvenokārt saistīti ar konkrētu iestāžu komunikācijas paradumiem vai īpašiem (atmaskojošiem vai dažkārt Latvijā pirmreizēji aktualizētiem) tematiem. Viens žurnālists norāda, ka iegūt informāciju ir samērā viegli, grūtības ir izņēmums (sk. 1. attēlu).

15 žurnālistiem no 15 informācija darba vajadzībām nav sniegta, tā nepamatoti kavēta vai bijuši citi apgrūtinājumi to iegūt.

1. attēls. Žurnālistu informācijas iegūšanas pieredze (kvantitatīvie rezultāti iegūti interviju kodēšanas rezultātā).

Vērtējot situāciju kopumā, žurnālisti norāda, ka iespējas iegūt informāciju ir atkarīgas arī no paša pārstāvētā žurnālistikas virziena (piemēram, pētnieciskā žurnālistika), profesionālās pieredzes, personības iezīmēm, piemēram, neatlaidības, personiskajiem kontaktiem, kā arī no tā, cik atvērtas sadarbībai ir iestādes, amatpersonas un to sabiedrisko attiecību speciālisti. Vairāku faktoru summa ietekmē, cik viegls vai sarežģīts ir informācijas iegūšanas process. Turklāt tas ir ļoti kontekstuāls. 2.4.2. apakšnodaļā apkopotie piemēri liecina, ka vienu un to pašu iestādi žurnālisti ierindojuši kā labās, tā nevēlamās prakses īstenotāju saraksta augšgalā. Intervijās arī paši žurnālisti atzīst, ka pieredze var atšķirties pat vienas redakcijas ietvaros. *“Tas atkarīgs gan no katras konkrētas iestādes, gan no dažādiem apstākļiem, t.sk. personiskiem kontaktiem. Zinu, ka ir iestādes, ar kurām mana personiskā pieredze informācijas iegūšanā ir tikai pozitīva, kamēr no citiem kolēģiem ir dzirdētas sūdzības par to. Pēdējā gadā informācijas iegūšana ir kļuvusi apgrūtināta, kā iemesls bieži tiek minēta attālinātā strādāšana,”* norāda portāla “Delfi” žurnāliste Madara Fridrihsone.

Baiba Kļava no žurnāla “IR” akcentē pieredzes nozīmi un pārstāvēto žurnālistikas virzienu, skaidrojot, ka pētnieciskajai žurnālistikai iegūt informāciju ir sarežģītāk: *“To, vai mēs tiekam klāt informācijai, bieži ietekmē pieredze. Tikai gadu gaitā iemācās, kur to informāciju meklēt, kam un ko prasīt. Jo parasti ir vairāki avoti, no kuriem var iegūt vajadzīgo informāciju, tikai jāzina, kur meklēt. Bieži ir jābūt ļoti radošiem, jo tas, ka nav kāda cilvēka kontaktinformācijas, nenozīmē, ka nevaram tikt šim cilvēkam klāt – to var mēģināt caur darba devējiem, advokātiem – jābūt ļoti radošiem. Veids, ar kādām tēmām strādājam, ļoti ietekmē informācijas pieejamību. Mans žanrs ir padziļinātā analīze un pētniecība. Ar tādām problēmām saskaros regulāri. Kolēģiem, kas veido rakstus par kultūru un izklaidi, šādu problēmu nav.”*

Informācijas pieejamības pakāpi nosaka arī tas, vai žurnālists ir gatavs apstāties pie preses relizēm, vai arī vēlas padziļinātu skaidrojumu no pirmavota. “Tvnet Grupa” galvenais redaktors Toms Ostrovskis skaidro: *“Iegūt informāciju mūsdienu laikmetā ir ļoti viegli, bet būtiska ir informācijas izcelsme. [...] “Jā/nē” formāts nederēs, parasti ir nepieciešams skaidrojums. Mana un kolēģu regulāra pieredze ir tāda, ka valsts un pašvaldības iestādēs ir pagrūti iegūt informāciju, kas nav atreferējums no preses relizes vai vispārīgi frāzējumi, kas neko nepasaka. Labie gadījumi ir ļoti reti. [...] Ja izdodas “uztrāpīt” uz personas, kas ir atvērta informācijas sniegšanai, nevis slēpšanai, tad ir vieglāk. [...] Ja ir runa par ministrijām, ir sarežģīti iegūt informāciju, jo kāds nav pieejams, kāds to vēl nav saskaņojis. Tas ir absurdi. Jo iegūt informāciju par katru detaļu no ministra vai viņa preses sekretāra... Ir arī citas amatpersonas, kas ir kompetentākas par ministru, kas savu nozares daļu pārzina perfekti.”*

Apkopojot žurnālistu pieredzi par informācijas pieejamību, izšķir vairākus informācijas sniegšanas veidus:

- 1) Amatpersonas piekrišana plašākai intervijai;
- 2) Amatpersonas / iestādes komentārs par kādu jautājumu;
- 3) Iestādes sagatavota apkopojošā informācija, piemēram, statistika;
- 4) Piekļuve iestādes rīcībā esošiem dokumentiem;
- 5) Iespēja piedalīties (klātienē vai attālināti) iestādes organizētās sabiedriski nozīmīgās norisēs, piemēram, tiesas sēdē, pašvaldības budžeta izskatīšanas sanāksmē u.tml.;
- 6) Iespēja darba vidē sastapt amatpersonas un veikt iepriekš nieplānotas intervijas (piemēram, Ministru kabinetā, Saeimā pēc komisiju sēdēm u.tml.);
- 7) Citi gadījumi.

Žurnālistu pieredze liecina par informācijas iegūšanas problēmām visos šajos aspektos. Piemēram, Kļava stāsta: *“Esmu aktīvajā žurnālistikā no 2018. gada vidus, un mani ikdienas pienākumi ir ik nedēļu sagatavot padziļinātu analīzi par kādu tēmu. Ik nedēļu man ir jāuzrunā valsts, pašvaldību iestādes, organizācijas utt. Kopumā ikdienā jāsaskaras ar visdažādākajiem apgrūtinājumiem. Sākot ar sīkumiem, ka dienām ilgi nevar nozīmēt interviju vai nepiekrīt sarunai – vēlas sazināties tikai rakstveidā. Līdz pat nopietnākām problēmām, kad ir pilnīgs priekšsargs, informācija nav pilnībā pieejama par kādu sabiedriski nozīmīgu tēmu. To, vai un kā tiekam klāt kādai informācijai, ietekmē neatlaidība un tas, cik esam gatavi cīnīties, vai viegli padodamies. Esmu ievērojusi, ka ziņu vai portālu žurnālisti bieži nav gatavi cīnīties par informāciju, nav gatavi gaidīt, jo tā ziņa vai cits materiāls publicēšanai jānodod tajā pašā dienā, jo rīt jau būs atkal cita tēma. Bet tā kā mēs esam nedēļas žurnāls, plānojam darbu citādāk un esam arī gatavi gaidīt informāciju, un pētīt daudz dziļāk.”*

Ne vienmēr grūtības iegūt informāciju žurnālistikas vajadzībām saistītas ar informācijas nesaņemšanu vispār – nereti problēma ir tās novēlotā sniegšanā. Četri intervētie nosauca gadījumus, kuros lūgtā informācija nav saņemta vairāku nedēļu, mēnešu un pat nepilna gada garumā. *“Ar kolēģiem pētīt individuālo aizsarglīdzekļu iepirkumus, vairākkārt nonācām situācijās, ka atbildes tiek saņemtas tik novēloti, ka no tām vairs nav jēgas. Vairākos gadījumos materiāls jau bija sagatavots un nopublicēts. Atsevišķos gadījumos no iestādes sabiedrisko attiecību nodaļas pēc tam tika saņemtas pretenzijas par to, ka materiālā ir norādīts, ka iestāde nav sniegusi atbildes,”* rāda Fridrihsones pieredze.

Atšķiras darba specifika, cik ilgi žurnālisti var gaidīt informāciju – vai tā nepieciešama ziņu sižetam tajā pašā dienā, vai arī termiņš ilgāks. Sevišķi būtiski to operatīvi iegūt ir ziņu mediju darbiniekiem. LTV raidījuma “Panorāma” žurnāliste Vita Anstrate saka:

“Atkarīgs no medija viennozīmīgi un arī paša cilvēka. Arī televīzijā ir tādi kolēģi – ai, man šodien nesanāca, tad es turpināšu rīt, un tā trīs dienas vienu gabalu veido. Es nekad nevilktu sižetu trīs dienas. Šodien un viss.” Apzinoties, ka informācija nepieciešama tajā pašā dienā, viņa zvana atkārtoti, raksta *WhatsApp* ziņas, kamēr saņem komentāru vai prasītos datus. Savukārt, Latvijas Radio Ziņu dienesta žurnālists Kristaps Feldmanis norāda, ka, veidojot pētnieciskos materiālus, cenšas būt saprotošs – ja ir objektīvi iemesli, kāpēc iestāde īsā laikā lūgto informāciju nevar sagatavot, viņš ir gatavs nākt pretī termiņu ziņā.

Ja citādi informāciju iegūt nav bijis iespējams, žurnālisti ir rakstījuši oficiālu informācijas pieprasījumu. Fridrihsonei vairākos gadījumos bija tomēr izdevies saņemt informāciju no iestādēm *“pēc tam, kad jautājumi tika noformēti kā informācijas pieprasījums, atsaucošies uz Informācijas atklātības likumu. Vismaz vienā gadījumā Veselības inspekcija atbildes sniedza tikai pēc atgādinājuma, ka likumā noteiktais 30 dienu termiņš ir jau pagājis. Vairākos gadījumos informācija tika sniegta aptuveni 5–7 dienu laikā, neraugoties uz to, ka saziņā ar iestādi žurnālisti bija norādījuši, ka atbildes nepieciešamas 24 stundu vai pat īsākā laikā”*. Līdzīga pieredze, rakstot informācijas pieprasījumus, ir bijusi arī Kļavai, tāpēc viņa rosina, ka noderīgi būtu samazināt laiku žurnālistu informācijas pieprasījumu izskatīšanai.

Žurnālisti intervijās aktualizē arī jautājumu par spēku samēru starp žurnālistiem un sabiedrisko attiecību speciālistiem, norādot, ka pēdējos gados sadarbības vietā nereti pastāv konkurence. Iespējams, pieaugot komunikācijas apjomam un nozīmei sociālajos medijos, samazinās mediju ietekme. *“Jo ilgāk turpināsies tendence, ka PR speciālistu kļūst vairāk un žurnālistu – mazāk, jo konkurence pieaug. Un tas saistīts ar izpratni, kas ir žurnālistika [..], demokrātiskajām vērtībām un to, kā būvējam savu valsti. Problēma saistīta ar to, ka mediju spēks daudzviet reģionos ir zudis. Ja ne pavisam, tad ļoti samazinājies. Līdz ar to gan amatpersonas, gan jebkurš cits, kuram žurnālists uzdod jautājumu, izvērtējot mediju un tā ietekmi, var arī neatbildēt,”* norāda laikraksta “Kurzemes Vārds” redaktors Ints Grasis.

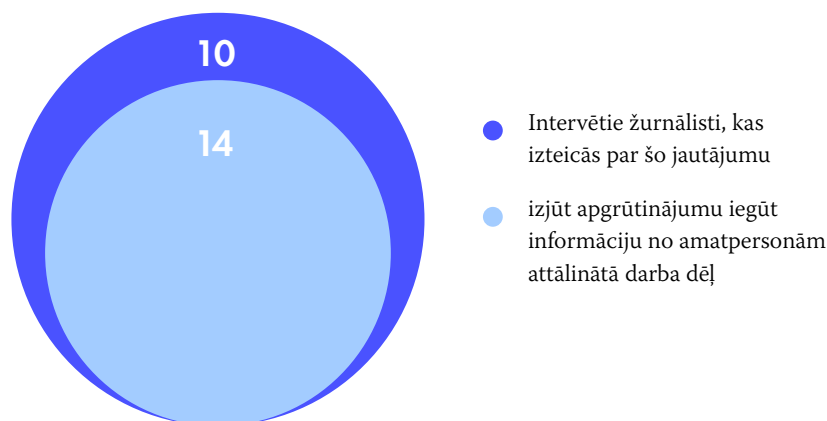
Otra “Kurzemes Vārda” redaktore Anda Pūce atzīmē, ka konkurences situācijā medijus sabiedrisko attiecību speciālisti un politiķi uztver tikai kā vēl vienu kanālu informācijas izplatīšanai, prioritāti dodot saviem sociālo mediju profiliem vai preses relizēm. Viņasprāt, *“izpratne par mediju darbu ir galvenais faktors, kas pēdējo divu gadu laikā ir negatīvi ietekmējis informācijas saņemšanas iespēju. Ja līdz tam dzīvojām pasaulē, kur ierēdņi uztraucās par žurnālistu jautājumiem, domāja, kā uz tiem atbildēt, tad, attīstoties sabiedrisko attiecību jomai un jo īpaši sociālo tīklu ietekmei, ierēdņi un iestāžu pārstāvji sāka apšaubīt žurnālistikas kanālus un līdz ar to – apšaubīt nepieciešamību*

komunicēt ar žurnālistiem, uzskatot, ka to var kompensēt ar pašpaziņojumiem sociālajos tīklos. Tagad ir ļoti izplatīti, ka informāciju sniedz nevis medijiem, bet pasludina savos personīgajos un publiskajos Facebook kontos. Un pamazām cenšas žurnālistu no informatīvās telpas nobīdīt [malā] un ar dažādām metodēm panākt, ka viņa nozīmība tiek mazināta. Un tā ir viena no bīstamākajām tendencēm, kas ietekmē informācijas iegūšanu”.

Patlaban piekļuvi informācijai žurnālistiem apgrūtina Covid-19 pandēmija – iestāžu/amatpersonu attālinātais darbs. Tas ievērojami samazina iespējas satikt amatpersonas, vairākām iestādēm strauji pieaudzis darba apjoms, citas aizbaidinās ar pandēmijas laiku, lai attaisnotu nespēju sagatavot lūgto informāciju, prioritāti piešķirot citiem pienākumiem. Informācijas iegūšanas prakse Covid-19 pandēmijas laikā detalizētāk aplūkota nākamajā nodaļā.

2.2. Informācijas iegūšanas prakse Covid-19 pandēmijas laikā

Vērtējot informācijas pieejamību, žurnālisti nodala darbu klātienē un pandēmijas laiku (apmēram no 2020. gada marta), kad pārsvarā informācijas vākšana notiek attālināti. **10 žurnālisti no 14 izjūt apgrūtinājumu iegūt informāciju no amatpersonām attālinātā darba dēļ** (t.sk. attālināto valdības un Saeimas sēžu, preses konferenču dēļ). Sk. 2. attēlu.

2. attēls. Žurnālisti, kuri izjūt apgrūtinājumu iegūt informāciju no amatpersonām attālinātā darba dēļ.

Fridrihsone vērtē, ka *“situācija ir pasliktinājusies saistībā ar iestāžu un mediju darbu attālinātā režīmā. Tas attiecas arī uz augstākā līmeņa varu – Saeimu un Ministru kabinetu, kur saistībā ar Covid-19 ierobežošanu žurnālistiem jau ilgāku laiku ir liegta ieeja Saeimas un Ministru kabineta ēkās”*.

Vairāki akcentē, ka būtiska negatīva ietekme uz informācijas atklātību bija **Ministru kabineta sēžu tiešraides / ieraksta nepieejamībai**. Turklāt, saskaņā ar žurnālistu teikto, kādu laiku netika arī publiskota informācija par lēmumiem un izskatītajiem informatīvajiem ziņojumiem. Iespēja vērot valdības sēžu tiešraides ļauj kvalitatīvāk iepazīties ar izskatāmajiem jautājumiem, nevis tikai paļauties uz preses konferencē pausto. *“Ja mums nav iespējas noklausīties vai redzēt kādus dienaskārtības jautājumus, nevaram saprast, kādēļ tiek pieņemti tādi lēmumi, kādi tiek, kurš tos rosina, kādi tam ir argumenti, varbūt ir saskatāmas kādas korupcijas iezīmes, varbūt kāds izteikti maina viedokli. Slēgto sēžu laikā netiekam tam visam klāt. Savukārt preses konferencēs tiek sniegta vienvirziena informācija, būtībā amatpersonas pasaka to, ko vēlas. Ministru kabineta sēdes jau ir pieejamas, bet tāpat paliek daudz neatbildētu jautājumu – kaut vai par tiem pašiem vakcīnu iepirkumu lēmumiem,”* valdības sēdes tiešraides nozīmi informācijas atklātībai un politikas veidošanas procesa caurskatāmībai skaidro Kļava.

Iespēju vērot valdības un Saeimas, kā arī tās komisiju sēžu nozīmību uzsver arī TV3 raidījuma *“Nekā personīga”* producete Arta Ģīga. Viņa uzskata, ka pandēmija parādījusi: dažkārt nav nepieciešams pārvarēt fizisku attālumu un ierasties klātienē, taču ir svarīgs nosacījums – visiem pieejamas sēžu tiešraides. Patlaban žurnālistiem Saeimas komisiju sēžu vērošanai savlaicīgi jāpiesakās. Informācija Saeimas mājaslapā liecina – žurnālisti aicināti vismaz vienu stundu pirms sēdes sākuma vērsties Saeimas Preses dienestā, lai iegūtu piekļuves kodu.⁶ *“Galvenā problēma, kas ir notikusi, kamēr bija slēgtās sēdes, – mēs nezinām, ka kādi lēmumi vispār ir pieņemti, tāpēc nevaram par tiem pajautāt. [...] Tas nojauc to sakārtotību, kas ir bijusi līdz šim. Tas ir līdzīgi kā ar dokumentiem, kas tiek aizslepenoti. Teorētiski ir likums un kārtība, kādā vari pieprasīt, lai kaut ko atslepeno uz kādu konkrētu laiku, bet kā tu vari pieprasīt, ja nezini, ka šāds dokuments vispār ir tapis. Covid-19 laikā situācija ir kļuvusi stipri līdzīga – tu nevari pajautāt to, par ko nezini, ka tas vispār ir lemts, jo nekas nav atklāts,”* saka Ģīga.

Starp nopietniem apgrūtinājumiem informācijas ieguvei žurnālisti atzīmē valdības **attālinātās preses konferences**. Viens no iemesliem – **ne visi žurnālisti var paspēt uzdot**

6 [Bez autora]. (30.03.2021). Informācija medijiem: attālināta piekļuve komisiju sēdēm. Saeima.lv. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/28875-mediju-iespejas-sekot-tiesraide-saeimas-komisiju-sedem>

jautājumus, pirms tiešsaistes preses konference tiek slēgta. Žurnālisti norāda, ka nav pieļaujama situācija, kurā katram ļauj uzdot tikai vienu vai divus jautājumus vai arī atvieno tiešsaistes konferences zvanu, pirms jautājumu ir uzdevuši visi, kuri virtuāli pacēlušī roku. Klātienē no preses konferencēm žurnālistus laukā neraidīja, taču tagad *“attālinātajā režīmā tā jau ir iegājusies kā “normāla” prakse, ka vēl ir izrunājami jautājumi, bet mums pasaka – viss, preses konferenci slēdzam”*, raksturo Feldmanis. Daļa žurnālistu tomēr mēģina uzdot vairākus jautājumus vienā piegājienā. Dažs vienojas ar citu kolēģi, kurš arī pieslēdzas preses konferencei (lai gan sižetu vai rakstu par to neveidos) – tikai tāpēc, lai varētu vairāk pajautāt. Sevišķi sarežģīti tas bijis laikā, kad valdības sēdes nebija iespējams vērot, un preses konferencē arī nebijis iespēju iztaujāt dalībniekus žurnālistam atvēlētā ierobežotā laika dēļ.

Otrs iemesls ir attālināto preses konferenču **tematiskais ierobežojums**. Pārsvārā žurnālisti var saņemt atbildes tikai par jautājumiem, kas attiecīgajā dienā apspriesti valdībā. Anstrate stāsta, ka viņai atteikts – uzdotais jautājums nav preses konferences temata ietvaros, un uz to nav laika atbildēt: *“Kā nav? Valdības sēdēs klātienē [starplaikā] varēja iet klāt un jautāt jebko [..], man nevarēja norādīt, ko es varu jautāt un ko nē. Tas ir nepieņemami”*. Attālināto preses konferenču formāts ierobežo ne tikai tematiski nesaistītu, bet arī specifisku jautājumu uzdošanu, jo tā tiek publiski atklāts, par ko būs sižets vai publikācija. *“Agrāk preses konferencēs žurnālists varēja uzdot jautājumus arī par citām tēmām. Tagad ir monologi no amatpersonām, kas tiek translēti tiešraidē. Tas nav formāts, kurā var uzdot normālu jautājumu vai papildjautājumu. Tas ir tā kā pa pastu sarakstīties – tāda vienvirziena komunikācija. Īsti arī nevar saprast, kas piedalīsies. Piemēram, ir bijis, ka premjers nepiedalās. Aizsūtu jautājumu uz Valsts kanceleju, bet atbilde ir, ka tas ir politisks lēmums, viņi nevar komentēt”*, skaidro raidījuma LTV raidījuma “De Facto” žurnālists Ivo Leitāns. **Attālināto preses konferenču formāts nozīmē arī to, ka gandrīz nav iespēju pārtraukt runātāju, ja atbilde pēc būtības netiek sniegta.** Šo komunikācijas formātu kritiski vērtē arī Ģiga: *“Nevar sagaidīt, ka šādā Zoom formātā sniegs atbildi pa īstam, jo tur var atbildēt, ko gribi, jo žurnālists nevar pārjautāt, pārtraukt un teikt, ka atbilde nav pēc būtības. Kopumā ir bēdīgi, jo [valdībai] nav sajūtas, ka sabiedrībai jāatskaitās par to, ko dara”*.

Attālinātās preses konferences pozitīvi vērtē reģionālo mediju pārstāvji – **iespēja piedalīties videozvanā, nemērojot ceļu uz Rīgu.**

Mediju pārstāvji akcentē, ka pandēmijas laikā kopumā ir **grūtāk veidot ekskluzīvus materiālus**. *“Veselības nozare ir tik aizņemta, ka izvēlas vienu vai divus medijus, kuriem sniedz informāciju. Šobrīd ir grūti dabūt informāciju no Veselības ministrijas, Slimību profilakses un kontroles centra. Viņi izsūta n-tās preses relīzes, un viņiem šķiet, ka ar to*

ir gana, bet nav, jo katrs medijs individuāli atrod savus stāstus, kurus negrib publiskot preses konferencē, lai tas nekļūtu par visu mediju stāstu. Ekskluzivitāti vēlas visi, un tā ir problēma,” norāda televīzijas “ReTV” Ziņu dienesta vadītāja Dana France.

Vairāki žurnālisti akcentē **grūtības Covid-19 laikā iegūt konteksta informāciju**, neoficiālas **sarunas par valdības darbu, jo vairs nav iespējams pēc sēdēm politiķus satikt klātienē**. “Šobrīd [attālinātā darba laikā] ir ļoti viegli īstenojams tas, ka politiķi neiet runāt ar žurnālistiem. Agrāk varēja noķert pēc valdības sēdes uz trepēm vai Saeimā kādu deputātu. Tad tagad speciāli jāsarunā, lai deputāts atrodas Saeimā, jo daudzi strādā attālināti,” stāsta Leitāns. Bija brīdis, kad Saeimā žurnālistus neielaida vispār un viņi stundām nīka uz ielas. Pēc kāda laika sēdes dienā žurnālistiem tomēr ļāva uzturēties galvenās ēkas vestibilā. Bet, ja politiķis piedalās Saeimas komisiju sēdēs, viņu tik un tā nevar satikt. *“Ar ministriem ir tāpat. Ir ministri, kurus nevar sarunāt uz interviju par tēmām, kas nešķiet tik interesantas vai varētu būt nepatīkamas. Vairs nevar būt tas pārsteiguma moments, uzrunājot negaidīti, nedodot laiku ilgi izdomāt attaisnojumus jautājumos, kas, piemēram, saistīti ar kādu neizdarību. Citādi šobrīd trīs dienās kopā ar sabiedrisko attiecību nodaļu var izdomāt [atbildes] scenāriju. Vai arī var pateikt, ka patlaban nav laika Zoom intervijai un piedāvā to organizēt tikai pēc ilgāka laika,”* norāda Leitāns.

Viņš arī saskāries ar grūtībām intervēt Saeimas komisiju vadītājus. Tas jāsarunā iepriekš. Pirms pandēmijas, klātesot komisijas sēdē, bija iespējams izjautāt gan komisijas deputātus, gan viesus. Tagad no sēdes dalībniekiem iegūt komentārus ir grūti, jo daudzi pieslēdzas attālināti. *“Nedēļas raidījums vēl var to saorganizēt, bet, piemēram, radio ziņām, kur to vajag operatīvi, tas ir sarežģīti. Politiķi ir atslābuši, jo šāda kārtība ir ieviesta kopš pagājušā gada pavasara. Tas, ka Saeimā ielaida iekšā vestibilā, bija jau sasniegums, jo līdz oktobrim vispār nelaida telpās. Žurnālisti varēja stāvēt un gaidīt, kad deputāti iznāks ārā Saeimas pagalmā Jēkaba ielā. Vasarā vēl tā, ja nav lietus. Bet martā, aprīlī, oktobrī arī lietus laikā tur bija jāstāv un jāgaida, kamēr kāds iznāks, kad sēde būs beigusies. [...] Pēdējo reizi preses telpā biju pirms gada,”* stāsta Leitāns.

Reizēm neskaidrību rada tas, ka komisiju sēdes beidzas ļoti strauji – tiek paziņots, ka pēc piecām minūtēm ir nākamā, un esošā noslēdzas bez secinājumiem. Ja nebūtu attālinātais darbs, varētu spīlgtāk pamanīt kādas svarīgas problēmas, taču tagad laiku un pūles prasa iesniegumu rakstīšana, lai varētu piekļūt informācijas avotiem. Leitāns: *“Tagad ir pandēmija – žurnālisti spiesti fokusēties uz nosacītiem sīkumiem, cīnīties kaut vai par to, lai viņus Saeimā ielaistu. Agrāk vienkārši atnāci uz tiesu, tagad rakstīt oficiālus iesniegumus aizņem daudz laika un pacietības.”*

Lai gan sākotnēji dažiem žurnālistiem bija šķitis, ka attālinātais formāts varētu palīdzēt sarunāt intervijas, jo informācijas avotam tikai jāpieslēdzas video zvanam, tomēr tagad **amatpersonām ir lielākas iespējas izvairīties no žurnālistu jautājumiem**. Ostrovskis stāsta, ka vairākkārt nav izdevies iegūt intervijas ar valsts un pašvaldību amatpersonām, *“neskatoties uz to, ka tas ir attālināti – nevienam nekur nav jābrauc, jāatvēr tikai 10 minūtes laika. [...] Pērn pavasarī šķita, ka būs laba iespēja iegūt pieeju ļoti daudziem, bet īstenībā ir pretēji, jo ir iespēja izvairīties. Nevar ierasties un teikt – esmu klāt, gribu no jums iegūt informāciju, vai satikt citā pasākumā, vai noķert citur aiz rokas. Pieeja pirm-avotam, skaidrojuma iegūšana no amatpersonas ir ļoti apgrūtināta.”* To ir novērojuši arī citi žurnālisti. Ģiga uzsver žurnālistu ierobežotās iespējas sastapt tos informācijas avotus, kuri nepiedalās preses konferencēs vai ir atteikuši intervijas: *“Piemēram, ir preses konference, bet tas ministrs, kuram gribu kaut ko jautāt, uz preses konferenci nepieslēdzas jau mēnesi. Kur es to ministru satikšu? Nekur! [...] Es nevaru pie viņa iebrāzties mājās. Piemēram, ja man ir vajadzīga atbilde no iekšlietu ministra, es to nevaru dabūt. Pasaka – nē, un viss, nevaru piekļūt. Agrāk varējām aiziet uz Ministru kabineta sēdi, kur viņam bija jābūt.”*

Attālinātā darba formāts ir ietekmējis arī žurnālistu iespējas saņemt informāciju no tiesām – gan palielinot informācijas atklātību, gan arī atsevišķos gadījumos – ierobežojot piekļuvi. Raidījuma “Atvērtie faili” žurnālists, kurš uzticēja savu pieredzi producentei Anitai Braunai, norāda: *„Pandēmijas laikā bija tiesu lietas, kur žurnālisti netika iekšā arī uz atklātu procesu, jo dalībnieku daudz, un tiesa nevar nodrošināt tik lielu zāli, lai visi varētu distancēties.”*

Leitāns stāsta, ka ir grozītas vadlīnijas par rajona un apgabaltiesām.⁷ Vienubrīd **medijus neielaida tiesas sēdēs** ar aizbaidinājumu, ka nevar nodrošināt drošu distancēšanos. Saskaņā ar vadlīnijām – ja medijs piesakās, var apmeklēt tiesas sēdi klātienē. Ja tā organizēta attālināti, var piedalīties ar videozvana starpniecību vai arī tiesa atsūta audio protokolu. *“Bet to normu tiesas ievēro neviendabīgi. Ir tiesas, kas neielaiž zālē un pasaka, ka nav vietas. Bet ir jautājums, vai to mēģināja nodrošināt, ja iepriekš medijs piesakās,”* skaidro Leitāns. Viņš pieteicās uz Gata Trukšņa lietas izskatīšanu Jūrmalas tiesā, zinot, ka neviens cits medijs to nav izdarījis, ir maz iesaistīto personu, liela zāle, taču saņēma atteikumu ar solījumu nosūtīt audioierakstu. Savukārt *“Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesa, kurai rakstīju, ka pietiktu [tikai] ar audio protokolu – pats nemaz negribēju nākt klātienē – , paziņoja, ka audio ierakstu nedos, ir jānāk klātienē, kur audioierakstu varu*

7 Vadlīnijas tiesu darba organizēšanai ārkārtējās situācijas laikā. Publicētas 11.11.2020. Pieejamas: <https://www.tiesas.lv/aktualitates/vadlinijas-tiesu-darba-organizesanai-arkartejas-situacijas-laika-9881>

veikt pats. Sēde tika noorganizēta lielajā zālē, pats varēju būt klāt, bet audio tiesnese konceptuāli atteicās sniegt. Līdz ar to tās vadlīnijas katra tiesa interpretē citādāk”

Leitāns arī atzīmē vairākus pozitīvus piemērus tiesas sēžu atklātībai, piemēram, kolēģi kādā no videozvanu platformām attālināti sekoja līdzī Aivara Lemberga lietai. Kāds žurnālists norāda, ka saņēmis atteikumu piedalīties tiesas sēdē klātienē ar aizbildinājumu, ka pieteikties sēdes rītā ir par vēlu. Taču nekur neesot norādīts, ka jāpiesakās vairākas dienas iepriekš. Intervijas brīdī arī nebija saņemts tiesas sēdes audioieraksts.

Attālinātais darbs mainījis arī **informācijas iegūšanas iespējas no pašvaldībām**. *“Ir pašvaldības, kas translē attālinātas novada domes sēdes Youtube. Tās ir redzamas visiem. Un ir pašvaldības, kas sēdes nepārraida,”* stāsta Tenis Bikovskis, neatkarīgais producers un žurnālists no Latgales. Otrā gadījumā žurnālistam nākas gaidīt, kamēr pašvaldība sniegs informāciju citos komunikācijas kanālos, kā arī ir mazākas iespējas iedziļināties izskatāmajos jautājumos. Kā labu piemēru viņš norāda Rēzeknes novada pašvaldību, kuras **budžeta izskatīšanas sēde notika Youtube tiešraidē**. Youtube kontā “Rēzeknes Novads” regulāri publicēti domes sēžu video.

Laikraksta “Neatkarīgās Tukuma Ziņas” redaktore Ivonna Plaude vērš uzmanību uz to, ka pašvaldību domes, pamatojot ar pandēmiju, mēdz biežāk sasaukt ārkārtas sēdes. Tās jāizziņo vismaz trīs stundas pirms sākuma. Tas nozīmē, ka pirms tam nav zināma darba kārtība un žurnālisti nevar pietiekami sagatavoties. Ne vienmēr ir arī iespēja operatīvi mainīt pašu darba plānus. Tādējādi šo situāciju pašvaldību vadība var izmantot, lai ar iespējami mazu pretestību izskatītu pretrunīgi vērtētus jautājumus. Plaude novērojusi, ka arī pats pandēmijas fakts un ar to saistīto problēmu risināšana tiek izmantots kā aizbildinājums lūgtās informācijas nesniegšanai. Viņas vadītā laikraksta attiecības ar pašvaldību ir pasliktinājušās, sevišķi tas noticis Covid-19 pandēmijas laikā.

Ģīga akcentē vēl kādu **būtisku aspektu – agresiju pret žurnālistiem atšķirīgo viedokļu par Covid-19 dēļ**: *“Kad bija Pļaviņa [dezinformators, pazīstams kā “Memory Water” izplatītājs un dezinformācijas vietnes mainampasauli.lv veidotājs – red.] protesta akcijas, dalībnieki reāli draudēja žurnālistiem. Jo nikni par to, ka žurnālists nesaka to, ko viņi vēlas dzirdēt, piemēram, ka kovidā nav un atceliet ierobežojumus. Vai arī ir sašutuši – kāpēc neviens medijs par kaut ko neziņo.”*

Rezumējot pandēmijas apstākļus, žurnālisti kā pozitīvu ieguvumu uzsver pieaugušās tiesas sēžu audioierakstu saņemšanas iespējas. Lai gan ne visas tiesas tos izsniedz, kopumā tas atvieglo žurnālistu ikdienu. *“Medijiem bija jāspēj ātri visu pierakstīt tiesas sēdē – ja sauc uzvārdus, ciparus, bija pareizi jāpiefiksē, jo neviens neatkārtos. Bet tagad ir iespēja*

izmantot audioierakstus, arī radio sižetā var izgriezt kādus spilgtus fragmentus” paskaidro Leitāns. Reģionu mediji atzīmē arī iespēju piedalīties attālinātās preses konferencēs, un atsevišķu pašvaldību labo praksi domes sēdes translēt tiešraidē, piemēram, *Youtube* platformā.

Iepretim šiem informācijas atklātību uzlabojošiem faktoriem žurnālisti uzskaita virkni problēmu, kas apgrūtina gan informācijas vākšanu attālinātās preses konferencēs un Saeimas komisiju sēdēs, gan atstāj iespaidu uz unikāla, oriģināla satura veidošanu, jo ir mazinājušās iespējas individuāli izvaicāt politiķus un amatpersonas. Savukārt politiķiem palielinājusies iespēja izvairīties no žurnālistiem.

Veicina informācijas atklātību	Ierobežo informācijas atklātību
<ul style="list-style-type: none"> • Attālinātās preses konferences pēc Ministru kabineta sēdēm – iespēja piedalīties arī reģionu žurnālistiem, nebraucot uz Rīgu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Liegta iespēja apmeklēt Ministru kabineta sēdes klātienē, vienlaikus nenodrošinot to tiešraidī internetā.
<ul style="list-style-type: none"> • Iespēja saņemt tiesas sēžu audioierakstus, iespēja sekot līdzī dažu sēžu norisei ar video tiešraides starpniecību. 	<ul style="list-style-type: none"> • Attālinātās preses konferences pēc Ministru kabineta sēdēm – žurnālistam nav iespēju uzdot visus interesējošos jautājumus, preses konference tiek slēgta, pirms jautājumi ir beigušies. Netiek atbildēti jautājumi par citiem tematiem.
<ul style="list-style-type: none"> • Iespēja tiešsaistē sekot līdzī pašvaldības domes sēdēm, tostarp budžeta izskatīšanas procesam. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nav iespējams satikt amatpersonas klātienē. Attālinātajās preses konferencēs daļa nepiedalās, turklāt tajās nav iespēja uzdot jautājumu personīgi, neizpaužot iecerētā sižeta tematu pārējiem.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pašvaldības biežāk sasauc ārkārtas sēdes, kuru darba kārtību publicē trīs stundas pirms sākuma. Medijiem nepietiek laika izpētīt jautājumus un/vai ieplānot dalību.

3. attēls. Žurnālistu biežāk nosauktie apstākļi, kas sekmē vai mazina žurnālistu iespējas piekļūt informācijai attālinātā darba formātā.

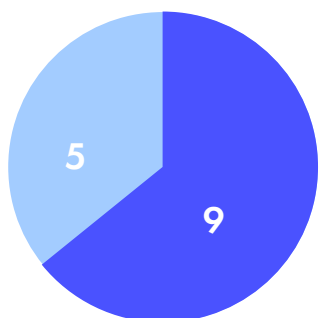
2.3. Biežākie aizbaidinājumi informācijas atteikumam

Žurnālisti iezīmēja deviņus visbiežākos aizbaidinājumus, lai informāciju nesniegtu vai arī to ilgi sagatavotu.

- Vispārīgā datu aizsardzības regula;
- Sensitīvi dati;
- Komerccnoslēpums;
- Izmeklēšanas intereses;
- Attālināts darbs;
- Aizņemtība;
- Pārāk daudz mediju jautājumu;
- Atvaļinājumi;
- Būs preses konference par interesējošo tematu.

Ikviens no intervētajiem ir saskāries ar vairākiem no tiem, tāpēc, visticamāk, tie nav izņēmumi, bet raksturo iestāžu komunikācijas praksi gan situācijās, kur tiem ir objektīvs pamats, gan vienkārši atrunām. Fridrihsone uzskaita savā pieredzē biežākos: “*Komerccnoslēpums un komersantu iebildumi, attālinātā strādāšana, pārāk daudz jautājumu no dažādiem masu medijiem, tādēļ iestāde uz tiem atbildot jautājumu saņemšanas kārtībā, ranžējot jautājumus pēc to uzdošanas laika. Tajā pašā laikā, žurnālistiem, protams, nav nekādu iespēju pārliecināties, ka šis pēdējais arguments ir pamatots, jo nav zināms, cik, kādus un vai vispār iestāde ir saņēmusi kādus jautājumus no citiem masu medijiem. Atvaļinājumi.*” Turpmākajās četrās apakšnodaļās sīkāk aplūkoti populārākie – ES Vispārīgā datu aizsardzības regula, izmeklēšanas intereses, komerccnoslēpums, bet pēdējā ar piemēriem ilustrēti daži pārējie aizbaidinājumi.

2.3.1. ES Vispārīgā datu aizsardzības regula

- Bieži saskārušies ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas aizbaidinājumu
- Reti vai nav saskārušies ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas aizbaidinājumu

4.attēls. Žurnālistu saskares ar aizbaidinājumu “Vispārīgā datu aizsardzības regula” biežums.

Pētījuma rezultāti rāda, ka ES Vispārīgā datu aizsardzības regula ir žurnālistu visbiežāk dzirdētais aizbildinājums, kāpēc nav iespējams saņemt lūgto informāciju. **9 žurnālisti ir bieži saskārušies ar iestāžu aizbildināšanos ar šo regulu sabiedriski nozīmīgas informācijas nesniegšanai, 5 bijusi reta vai nav bijusi saskare ar šādu aizbildinājumu.**

Pieci žurnālisti, kuru pieredzē šāds aizbildinājums ir dzirdēts reti, precizē, ka tas biežāk izskanēja īsi pirms un pēc regulas stāšanās spēkā. Tomēr lielākā daļa – deviņi – akcentē, ka to joprojām bieži izmanto kā nepamatotu aizbildinājumu informācijas nesniegšanai, lai gan vismaz daļa prasītā varētu būt publiska. *“Atsaukušanos uz Vispārīgo datu aizsardzības regulu mēdz izmantot bieži, tikai – cik tas pamatoti. [...] Aizbildināšanās ar to uzreiz noraida iespēju saņemt informāciju,”* novērojusi Kļava. Ģīga komentē, ka šī regula uz informācijas atklātību ir *“iedarbojusies diezgan stindzinoši. Iestādes, pašvaldības labāk izvēlas nesniegt ziņas, nekā mēģināt spriest, vai viņi varēja vai nevarēja to ziņu dot”*.

Žurnālisti pieļauj, ka dažkārt bailēs no pārāk plašas informācijas atklāšanas un Datu valsts inspekcijas aizrādījuma iestādes regulu interpretē neprasmiīgi un šauri. Citos gadījumos tā kalpo kā iegansts, lai informāciju nepubliskotu. *“Ar to jāsaskaras ik uz soļa. Pēdējais, kas nāk prātā, ka kāda pašpasludināta „ārstniecības iestāde” atteicās atklāt, kādas ārstniecības personas tur strādā. Kopumā ir sajūta, ka regula ir tikai kaitējusi un neko sakarīgu nav devusi, jo Facebook u.c. IT giganti turpina izmantot cilvēku datus, lai iekarotu lietotājiem tādu informāciju, kas nestu klikšķus, reklāmu un peļņu, bet, kad jāiegūst sabiedrībai nozīmīga informācija, tad iestādes piesauc regulu, kas viņiem liedzot to atklāt,”* uzskata Brauna.

Žurnālisti sastopas ar regulā pamatotu informācijas atteikumu pat tad, ja ir lūgta vispārīga statistika, ne ziņas par konkrētu personu. Anstrate, būdama līdzautore ar LŽA par izcilu žurnālistiku 2017.gadā apbalvotajai sižetu sērijai “Sistēmas bērni”, nereti saņēmusi pašvaldību pārstāvju atbildes “man tas jums nav jāsaka”, lai gan lūgts sniegt tikai apkopojosu informāciju, piemēram, vai un cik bērni pašvaldībā adoptēti pēdējā gadā. Feldmanis atceras kuriozu, kurā pašam izdevies atsegt, kā regula izmantota tikai kā iegansts: *“Man bija jautājums pašvaldībai, cik cilvēki kopumā ir miruši sociālās aprūpes centrā. Pašvaldības pārstāvis atzvanīja – esot aprunājies ar pašvaldības datu aizsardzības speciālisti, kura brīdinājusi, ka šādu informāciju nedrīkst atklāt. Piezvanīju pašvaldības datu aizsardzības speciālistei, kura ne tikai pateica, ka to drīkst izpaust, bet arī to, ka patiesībā iepriekš minētais darbinieks viņai nemaz nebija zvanījis.”*

Ilgstoši problemātiska joma ir anonimizētie tiesu spriedumi. *“Tiek anonimizēti līdz absurdam ne tikai sensitīvie dati, [bet] arī apsūdzēto vārdi tiek slēpti aiz personām A, B*

un C, pat ja tie tiek notiesāti atklātā tiesas procesā,” raksturo Leitāns. Ja žurnālists tematā ir iedziļinājies, var ātri saprast, par kurām personām ir runa, bet to nevarēs kāds, kurš jomu nav pētījis. Pat tad, ja izdodas noskaidrot aiz burtiem slēpto personu identitāti, medijā tiek rūpīgi apsvērts, vai atklātība ir tā vērtā. Ostrovskis norāda: “Žurnālistiem ir tas “profesionālais kretinisms”, ka faktiski tiek noskaidrots, kura ir dokumentā minētā persona A vai B. Caur dažādām personām un kontaktiem. Bet jāizvērtē, vai atklāšana neradīs tiesiskas sekas medijam, un vai labums būs lielāks, ja publicēsim ar atklātiem vārdiem. Ilggadēja tiesāšanās var nebūt tā vērtā.” Ģīga vērs uzmanību, ka aizklāj ne tikai personu vārdus, bet arī uzņēmumu nosaukumus: “Aizkrāso ciet visu, ko var aizkrāsot. Tie paliek pilnīgi bezjēdzīgi. Pat nerunājot par to, ka tiek “aizkrāsota” persona A vai B, jo tur ir personas dati, bet arī firmu nosaukumi komerclietās. Kādi firmai ir personas dati?”

Ar aizbaidinājumu par sensitīviem datiem regulāri saskaras reģionālie mediji, sevišķi saistībā ar negadījumiem, auto avārijām, ugunsgrēkiem un līdzīgām nelaimēm. Plaude stāsta, ka kāda policijas sabiedrisko attiecību speciāliste *“darbojās pēc principa, ka labāk neko neteiks. Viņa aizbaidinājās ar datu aizsardzību, tāpēc nesauca ne adresi, ne novadu, kur ugunsgrēksir noticis. Par avārijām taču sabiedrībai jāzina – kurš ceļš aizslēgts, kur ir problēmas. Tas ir nozīmīgi.”* Vairākus līdzīgus gadījumus norāda arī “Kurzemes Vārda” redaktori Grasis un Pūce. Piemēram, Liepājas pludmalē noslika cilvēks. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests neatklāja, kurā vietā. “Žurnālistam svarīgi, vai tas ir noticis pludmales daļā, kur ir glābēji, vai tajā, kur glābēju nav. Žurnālistam rodas pamatoti jautājumi sabiedrības drošības labā,” skaidro Grasis. Abi stāsta par gadījumiem, kad atbildīgie prasa dzēst fotogrāfijas, draudēts pat atņemt fotokameru. *“Spridzeklis automašīnā. Pasākums ilgi vilkās, jo jāgaida vienība no Rīgas. Žurnālists ar fotogrāfu gāja strādāt uz objektu (to uzzinājām no citiem cilvēkiem – darbojas baumas) un uz vietas centās iemūžināt, kas īsti notiek. Policists saka – dzēsiet visu ārā, tūlīt atņemsim kameru. Svarīgi, lai žurnālists un fotogrāfs ir zinošs par savām tiesībām, jo ir lietas, ko nedrīkst fotografēt, bet nav tā, ka viss ir jādzēš ārā,”* stāsta Pūce. *“Redzēju satiksmes negadījumu, ar savu tālruni fotografēju, nevienam netraucēju, uz ceļa nestāvu – fotografēju no ceļa malas. Pienāk policists un saka, ka nav labi tīkšmināties par citu nelaimi. Es saku, ka netīkšminos. Jūs darāt savu darbu, es esmu žurnālists – daru savu darbu. Līdz asām vārdu apmaiņām. Tā ir neizpratne. Parādīju preses apliecību. Prasīja, kur mana atstarojošā veste. Teicu, ka nezinu, vai man jābūt atstarojošai vestei, stāvot pie kokiem ceļmalā, es uz ceļa neēju,”* papildina Grasis.

Vairāki žurnālisti akcentē, ka strādā saskaņā ar ētikas kodeksu un tādējādi izprot, ko nozīmē datu aizsardzība, un paši var izvērtēt, kādu informāciju publiskot. Vienlaikus žurnālisti uzsver, ka atsaukšanās uz regulu ļoti apgrūtina informācijas iegūšanu. *“Ne tikai*

drošības vai militārās iestādes izmanto atrunāšanos, ka kādas informācijas atklāšana traucēs izmeklēšanai. Kolēģe minēja piesegšanos ar datu aizsardzības regulu. Tas tiek izmantots ļoti bieži, lai gan varētu sniegt gan daļēju informāciju, kaut ko aizsedzot, gan arī ļoti bieži gadās – regula to nekādi neietekmē. Tas ir saistīts gan ar ļaunprātīgu nevēlēšanos atbildēt uz jautājumu, gan arī ar ierēdņu glēvulību, nespēju uzņemties atbildību. Ja iestādes pārstāvim jāpieņem lēmums teikt vai neteikt, tad vienmēr nolemts neteikt un sevi pasargāt. Jo paši nav droši, ko drīkst / nedrīkst, tāpēc iet vieglāko ceļu un saka, ka neko,” norāda Pūce.

Zvērināta advokāte Ieva Andersone norāda, ka **Fizisko personu datu apstrādes likuma 32. pants paredz tā saukto žurnālistikas izņēmumu jeb nosaka datu apstrādi saistībā ar vārda un informācijas brīvību.** Regula paredz, ka dalībvalstis var pieņemt ierobežojumus un izņēmumus sabiedrības interesēs, tai skaitā žurnālistikas vajadzībām, un Latvija ir izmantojusi šīs tiesības. *“Bez maz vai šķiet, ka žurnālistiem nepieciešams šo pantu iemācīties no galvas un citēt tur, kur nepieciešams, izglītojot iestādes,”* skaidro Andersone. Viņa vērs uzmanību arī uz tiesas spriedumu lietā *Re:Baltica vs. riga.lv* par to, ka Rīgas dome nesniedza informāciju, tostarp par nodibinājuma līdzstrādnieku atalgojumu un honorāriem, atsaucoties uz viņu privātās dzīves aizsardzību. Tiesa atzina, ka *“sabiedrībai ir tiesības zināt līdzekļu izlietojumu, un šajā gadījumā sabiedrības interese zināt, kur tiek tērēti sabiedrības līdzekļi, ir svarīgāka par amatpersonu tiesībām uz privāto dzīvi tieši šajā ziņā – atklājot atalgojuma lielumu. Protams, katrs gadījums vērtējams individuāli. Ja “Re:Baltica” prasītu, kāda ir amatpersonu ģimenes situācija, tur, protams, varētu aizbildināties ar personas datiem un šādu informāciju nesniegt, jo kāda gan sabiedrībai par to būt interese. Taču, ja ir sabiedrības interese, tā var prevalēt,”* norāda Andersone.

Pēc zvērināta advokāta Andra Tauriņa domām, iestādes vairāk iedziļināsies fizisko personu datu apstrādē tikai tad, kad, piemēram, pašvaldību vadītājus sāks atsaukt no amatiem žurnālistu tiesību pārkāpumu dēļ. Andersone akcentē arī nepieciešamību veidot tiesu praksi. *“Ja tā ir datu aizsardzības regula, var vērsties augstākā iestādē vai tiesā, un tiesai arī būtu jāvērtē šis līdzsvars. Jo vairāk žurnālisti to darīs un būs aktīvi, jo tiesas spriedumi ar laiku veiks sabiedrības un iestāžu izglītošanas funkciju. Tagad ir arī lielākas iespējas to darīt, jo ir nodibināts žurnālistu juridiskās palīdzības centrs.”* Plašāks izklāsts par žurnālistu juridisko palīdzību pieejams 2.9. apakšnodaļā.

2.3.2. Izmeklēšanas intereses

Ciešā saistībā ar aizbildinājumu par sensitīviem datiem ir atsauce uz izmeklēšanas noslēpumu. Žurnālisti nenoliedz, ka dažkārt tas ir pamatoti, taču reizēm ar šādu aizbildinājumu par lietu neko uzzināt nav iespējams ilgā laika periodā. Piemēram, Ērika Staškeviča stāsta, ka iespējams ātri iegūt informāciju par avāriju vai negadījumu, bet grūti par to, kas notiek pēc tam. *“Saprotu, ka tas ir sensitīvs temats, bet pāriet gads pēc kāda negadījuma un gribi uzrakstīt, kas ir noticis tālāk. Ir cietusi sportiste no Krievijas, sacīkstēs Latvijā laužts mugurkauls. Bet atbilde ir – izmeklēšana turpinās, komentārus nesniegs. Meitene stāsta savu versiju, bet policija nesniedz komentāru. [...] Gribi visas puses aptaujāt un uzrakstīt, bet neizdodas iegūt informāciju,”* atceras Staškeviča.

Vairāki žurnālisti detalizēti komentē sadarbību ar Valsts policiju un tās reģionu pārvaldēm. Lai gan ir vairākas atsauksmes par veiksmīgu komunikāciju, kas vainagojusies ar ātru viegli saprotamas informācijas saņemšanu, nereti žurnālistiem bijis jāuzstāj uz informācijas atklātību sabiedrības interesēs vai pat jāskaidro žurnālistikas funkcijas. Grasis atceras, kā pirms 2.5 gadiem pieteicies vizītē pie Kurzemes pārvaldes policijas priekšnieka, jo preses sekretāre *“mūsu žurnālistei sāka stāstīt, ko viņai būtu vai nebūtu jāraksta, un kāpēc. [...] Man bija jāskaidro policijas priekšniekam, ka interesējamies par traģiskām avārijām nevis tāpēc, ka mums patīk asinis un traģēdijas, vai ka mēs tiksmīnātos par to, bet tāpēc, ka tas ir mūsu darbs, un viņa dara savu, un īstenībā strādājam kopīgi. Tā ir sabiedrībai noderīga informācija, piemēram, izmeklēšanas rezultāti, kāpēc notikušas traģiskas avārijas, lai sabiedrība zinātu un uzmanītos”*.

Policijas pārstāvji kādreiz atsaka informāciju, jo jāargā traģēdijās cietušo tuvinieki. *“Mēs esam žurnālisti, mēs zinām, kādu informāciju mums vajag, un mēs darām savu darbu. Mums ir ētikas kodekss, zinām, ko drīkstam vai nedrīkstam rakstīt. Paši varam izvērtēt. Likums “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” paredz absolūtu informācijas atklātību, izņemot gadījumus, kad nedrīkst to sniegt – tā ir klasificēta, daļēji klasificēta vai saistīta ar izmeklēšanu. Tas labi saprotams, vienīgais – bieži vien iestādes izmanto atrunu, ka tas traucēs izmeklēšanai,”* saka Ints Grasis.

Ar informācijas saņemšanu no Valsts policijas saistīts arī kāds gadījums 2018. gadā, kad policija, aizbildinoties ar resursu trūkumu, paziņoja, ka turpmāk preses sekretāri vairs nesniegs iepriekšējās dienas notikumu kopsavilkumu. *“Ir reģioni, kur tas notiek, un ir, kur nenotiek. Mums bija tradīcija, ka preses cilvēks pārskatīja aizvadītās diennakts notikumus un par tiem sniedza informāciju. Vienā brīdī tika nolemts, ka tāda informācija medijiem vairs netiks sagatavota,”* stāsta Grasis. Viņš vairāku mediju vārdā rakstīja vēstuli

Kultūras ministrijai, Saeimas Mediju politikas apakškomisijai, iekšlietu ministram un Valsts policijai. Pēc tikšanās ar policiju panākts kompromiss, ka informāciju var saņemt tie, kuri vēlas. *“Mums atsūta tabulu, kur ir pārkāpumi, piemēram, tik un tik zādzības, žurnālists skatās un pamana, ka ir arī avārija ar cietušajiem, zvana un pa telefonu noskaidro ko vairāk;”* kompromisu skaidro Grasis. Pūce norāda, ka *“policija labprāt izmanto mediju atbalstu tad, kad kāds cilvēks ir pazudis vai vajag atsaukties lieciniekus. Tad mediji šķiet derīgi. [...] mēs esam partneri darbā par sabiedrības drošības jautājumiem,”* tāpēc žurnālisti jutušies aizvainoti, kad policija mēģinājusi ierobežot piekļuvi informācijai.

2.3.3. Komerccnoslēpums

Trīs žurnālisti intervijās atsaucās uz komerccnoslēpumu kā biežu aizbildinājumu informācijas nesniegšanai. Ģīga novērojusi, ka *“komerccnoslēpums tiek izmantots bieži, kur ir saistība ar Rīgas domes struktūrām, pašvaldības uzņēmumiem, lai gan tiek finansēti no mūsu nodokļu naudas. To ir grūti apstrīdēt, jo nevari ieraudzīt, kas tas ir. Tas ir grūti, jo atteikums ir absolūts”*.

Lai gan žurnālisti pieļauj, ka dažkārt ar komerccnoslēpumu saistīts atteikums var būt arī patiess, pietiek situāciju, kurās atsaukšanās uz komerccnoslēpumu tiek uzturēta kā aizsegs. *“Kā piemēru varu minēt to, ka jau kopš aizvadītā gada maija Nacionālais veselības dienests (NVD) nav izsniedzis portālam “Delfi” pieprasīto līgumu ar a/s “Lauma fabrics” par individuālo aizsarglīdzekļu piegādēm. Bijušais NVD direktors un arīdzan NVD pagaidu vadība kā iemeslu min, ka tam nepiekrīt komersants, tikmēr komersanta bijušais valdes priekšsēdētājs rakstiski ir apliecinājis žurnālistiem, ka piekristu līguma publiskošanai, ja NVD atzītu, ka tas ir vajadzīgs. No Iepirkumu uzraudzības biroja jau pagājušā gada maijā tika saņemts skaidrojums, ka līguma pielikumi, kuros redzami preču izcelsmes dokumenti un tamlīdzīga informācija, nav uzskatāmi par komerccnoslēpumu,”* skaidro Fridrihsone.

Advokāte Andersone norāda, ka semināros reģionālajiem laikrakstiem uzklusījusi vairāku laikrakstu teikto, ka pašvaldības atsaucas uz komerccnoslēpumu, tomēr ne visos gadījumos pamatoti. Komerccnoslēpums skaidrots arī tiesas spriedumā *Re:Baltica vs riga.lv*, kurā līdztekus privātajai dzīvei otrs arguments informācijas nesniegšanai bija komerccnoslēpums. *“Tas vien, ka kaut kas ir komerccnoslēpums, nedod pamatu šo informāciju žurnālistiem neizsniegt, jo ir jāveic izvērtēšana, kas šajā gadījumā ir būtiskāk – sabiedrības*

interese šo noslēpumu zināt vai komercnoslēpuma aizsardzība. Un arī Informācijas atklātības likums pats par sevi neliedz atklāt komercnoslēpumu saturošu informāciju, ja pieprasījums ir attiecīgi pamatots,” skaidro Andersone. Viņa iesaka žurnālistiem pēc iespējas precīzāk un šaurāk nodefinēt informācijas pieprasījumu, un arī pamatot, kāpēc informācija sabiedrībai svarīga, pat ja tā ir komercnoslēpums.

2.3.4. Citi aizbildinājumi

Šajā apakšnodaļā aplūkoti citi argumenti, ko izmanto informācijas novilcināšanai vai nesniegšanai. Nevar izslēgt situācijas, kurās tie var būt arī pamatoti - kā norāda pievienotie juristu komentāri. Gan nacionālā, gan reģionālā mēroga žurnālisti uzsver pēdējos gados populāru tendenci nesniegt informāciju, atsaucoties uz gaidāmu **preses konferenci**. Fridrihsone akcentē: *“Pēdējos gados arī ir izveidojusies prakse nesniegt operatīvi atbildes uz masu mediju jautājumiem, kā iemeslu minot, ka drīzumā plānota preses konference par šo tēmu. Bijuši gadījumi, kad valsts pārvaldes iestāde atbildes uz viena masu medija iesniegtiem jautājumiem apzināti izsūta plašākam mediju lokam.”* Šis un citi sabiedrisko attiecību speciālistu darba paradumi no žurnālistu skatu punkta plašāk aplūkoti 2.5. apakšnodaļā.

Teju visi intervētie žurnālisti norāda, ka informācijas sagatavošanas vai intervijas atteikumu pavada arguments par **aizņemtību**. Žurnālisti arī pamanījuši tendenci aizbildināties, ka komentārs netiks sniegts, jo **par šo tematu iestāde nevēlas runāt**. Tāpat visai bieža tendence ir **atbildības “futbols”** – žurnālists tiek aicināts sazināties ar citu iestādi, tā savukārt norāda, ka atbildīga kāda cita iestāde vai struktūrvienība. *“Tad tas var ilgt gandrīz bezgalīgi,”* saka Kļava. Viņa ir pamanījusi vēl vienu aspektu, kas ir sevišķi apgrūtināošs pandēmijas laikā, kad tiek rekomendēts ierobežot klātienē komunikāciju: obligāta prasība **ierasties pēc dokumenta vai citas iespējas saņemt informāciju klātienē**. *“Ir bijusi pieredze, kad tiesa liek nākt uz tiesas namu pēc dokumenta – to nesūta uz e-pastu. Vai, ja vajag noklausīties kādu valdības sēdi no slēgtās daļas, tad jāraksta iesniegumi, un jāiet fiziski klausīties uz Ministru kabinetu. Diemžēl nav iespējas saņemt informāciju e-pastā. Es tādu situāciju piedzīvoju pirms divām nedēļām, un man tas šķiet īpaši būtiski tagad – Covid-19 laikā. Es tiešām labāk noklausītos mājās.”*

Atteikums intervijai var būt arī reakcija uz to, ka medijs nesniedz “maiņas pakalpojumu” jeb nav publicējis intervējamajam vēlamu saturu. *“Parasti ir atrunas, kas tikpat labi var būt objektīvas, bet, skatoties ilgākā laikā, jau šķiet kā atrunas. Klasisks*

variants – persona ir aizņemta, saplānotais laiks burtiski pa stundām, iespējas atbraukt vai pieslēgties attālināti pašreiz nav iespējams, bet sazināties pēc trim nedēļām,” stāsta Ostrovskis. Viņš atklāj nesenu gadījumu, kad, vēloties intervēt politiķi, informācija no viņa pārstāvju puses bijusi par aizņemtību un grūtībām ieplānot laiku. Taču vēlāk redakcijas kolēģis sarunā ar viņa preses sekretāru dzirdējis: “Jūs toreiz nenopublicējāt viedokļu rakstu no partijas. Kā gan jūs tā.»

Iepriekšējās trīs apakšnodaļās aplūkoti piemēri, kuros izmantoti konkrēti argumenti, lai ierobežotu žurnālistu piekļuvi informācijai. Taču ne vienmēr žurnālisti var uzzināt, kāpēc informācija netiek sniegta, jo iestādes vai amatpersonas pārstāvji **uz e-pastu vai telefona zvanu vienkārši neatbild.** *“Ja atsaka prokuratūra, policija vai Nacionālais veselības dienests, tad pamato, ka tiek veikta izmeklēšana vai dienesta izmeklēšana, tāpēc plašāki komentāri netiek sniegti. Vēl arī saka, ka viss jau ir pateikts, vai – mēs sagatavojām preses relīzi. Bet paliek daudz neatbildētu jautājumu. Vēl mēdz teikt, ka datu sagatavošana prasīs daudz laika, nav tik daudz cilvēkresursu. Vai, ja mēdz atlikt intervijas un vilkt garumā, tad mēdz teikt, ka visi runātāji ir aizņemti. Reizēm arī pamatojumu nesniedz, un es nezinu, kāpēc man atsaka, ignorē vai neatbild,”* pieredzētos argumentus uzskaita Kļava.

Apakšnodaļu par dažādiem vispārīgiem aizbaidinājumiem informācijas nesniegšanai žurnālistiem vai ilgai sagatavošanai noslēdz juristu komentāri. Zvērināta advokāte Linda Bīriņa skaidro: *“Ja žurnālists vēlas iestādes/ amatpersonas komentāru par kādu situāciju, un iestāde atsaka interviju, ar norādi, ka par šo jautājumu būs preses konference, vai ir atvaļinājumu laiks, vai vienkārši nav laika, tad juridiski “piespiest” kādu sniegt komentāru vai piedalīties intervijā, visdrīzāk, nevarēs. Protams, šeit arī var būt izņēmumi, piemēram, ja persona ir iestādes preses sekretārs vai vadītājs, tad, visdrīzāk, atbilstoši amata aprakstam šādas personas uzdevums un darba pienākums ir sniegt atbildes uz žurnālistu jautājumiem un pārstāvēt konkrēto iestādi. Attiecīgi, ja šāda persona ilgstoši atsakās komunicēt ar kādu konkrētu žurnālistu/ mediju vai vispār nekomunicē ar žurnālistiem, tad varētu apsvērt kādus juridiskus risinājumus, bet tas vairs nebūs saistīts ar tiesībām piekļūt informācijai.”* Uz to norāda arī zvērināta advokāte Ieva Azanda – vispārīgas dabas aizbaidinājumi nav tiesisks pamats informācijas nesniegšanai, bet varētu būt pamats ilgākam informācijas sniegšanas termiņam. Savukārt juridiskas dabas pamatojums ir jāizvērtē kopā ar kompetentu kolēģi, nosakot, vai adresāta rīcība ir atbilstoša un attiecīgi rīkojoties, ja nav.

Advokāts Tauriņš plašāk aplūko situāciju, kurā informācija netiek sniegta, jo tuvākā laikā tiek plānota preses konference, un vērš uzmanību uz to, ka, piemēram, pašvaldībai var būt legītīma interese: *“Ja tiek plānota preses konference rīt vai parīt, un šodien vēl nav*

īsti skaidra pozīcija, tā nav izdiskutēta vai ir kādi citi leģitīmi iemesli, es pieļauju, ka ne vienmēr visur ir “melns” vai “balts”. [...] Kā barometrs varētu kalpot labas pārvaldības princips. No vienas puses, ir skaidrs, ka žurnālistam ir tiesības uz informāciju, bet žurnālists nevar pieprasīt to uzreiz, ja vien tam nav kāds “karsto ziņu” raksturs, piemēram, notiek ugunsgrēks. Ja tas ir darba kārtības jautājums, tad pašvaldība, ievērojot vienlīdzīgās intereses, var teikt, ka mēs par to informēsim preses konferencē, lūdzu, pagaidiet. Ir jāsabalansē šie principi – labas pārvaldības princips, un jāņem vērā, lai pārvalde valsts, pašvaldības, ministru līmenī to neizmanto ļaunprātīgi, jo šis princips nosaka, ka pārvaldei jādarbojas pēc vislabākajiem principiem un labākās apziņas. Un, ja ir leģitīms iemesls, kāpēc šobrīd nevar sniegt informāciju, bet informē, ka to sniegs visiem kopā konkrētā datumā, tad tas ir samērīgi un atbilstoši.”

2.4. Spilgtu piemēru apkopojums

► Tieslietas

Raidījuma “Atvērtie faili” žurnālists/e uzticēja savu pieredzi producentei: *“Tiesu kalendāros pieejamo ziņu saglabāšana. Šobrīd tiesu kalendāri ir publiski redzami tikai par aktuālo mēnesi, bet ne senākiem datumiem. Man bija milzīga kauja jāizcīna ar Tiesu administrāciju, lai dabūtu informāciju no tiesas kalendāra par vienu konkrētu datumu... Piemērs: es bija dabūjusi korumpētu muitnieku disciplinārlietas, kuru lēmumus muitnieki apstrīdēja tiesā. Tā kā es zināju datumu un tiesneša vārdu, man vajadzēja tikai iegūt info no it kā publiskā tiesas kalendāra, lai uzzinātu arī muitnieku vārdus. Taču no Tiesu administrācijas bija milzīga pretestība. Beigas es visu dabūju, bet kalendāri joprojām nav pieejami ar atpakaļejošu datumu. Tas ir absurds, jo tie ir publiski. Tiesu administrācija no sākuma man mēģināja melot, ka neglabā šādas ziņas, bet tā nav patiesība, jo katra tiesneša kalendārs saglabājas elektroniski. Pētniecībai šis ir ļoti svarīgi! To kauju toreiz es izcīnīju, bet šai informācijai ir jābūt publiskai.”*

Leitāns: *“Ja kāds tiek sodīts, ir priekšraksts par sodu prokuratūrā, bet prokuratūra atskāš atklāt sodītās personas vārdu – atsūta anonimizētu paziņojumu. Dažreiz var atšifrēt, bet man ir tāds gadījums, kurā nevar zināt. Vēl ir bijis gadījums, kad Satversmes tiesa ir lēmusi par pieteikumu personai, kura ir bijusi anonimizēta līdz brīdim, kad stājas spēkā galīgais nolēmums, bet [arī] tad Satversmes tiesa atskāš paust iesniedzēja vārdu.*

Tur bija runa par to, ka iepriekš sodīta persona nevar uzvarēt konkursā uz valsts kapitālsabiedrības valdes amatu.”

► **Zemkopības ministrija**

Ģiga šīs informācijas atklāšanai ir vērsusies tiesā: “*Zemkopības ministrija nav gribējusi mums atklāt audita rezultātus Latvijas valsts mežos, kuri [auditi] tika ierosināti pēc mūsu sižetiem. Viņi pamato, ka tie ietver komercnoslēpumu. Un viņi neizskata variantu aizklāt to sadaļu, kas ietver komercnoslēpumu, un pārējo parādīt.*”

► **Labklājība**

Anstrate par projektu “Sistēmas bērni”: “*Sensitīva tēma, neviens par to nerunāja. [..] Neviens neticēja, ka tādas problēmas ir. Tas bija pats grūtākais – veidot sižetus [par problēmām], bet ministrs saka – nē, tas unikāls gadījums, tā nevar būt. [..] Piemēram, Ozolniekos iepriekšējais mērs Dainis Liepiņš teica – jūs man prasāt izpaust neizpauzamu informāciju. Tā gluži nebija. Jārēķinās bija ar to, ka visi noliedza [problēmas] un nevarēja piekļūt informācijai, datiem. Ar Bērnu tiesību aizsardzības inspekciju arī bija tā, ka bija grūti dabūt datus. [..] Sākām iedziļināties, no kurām pašvaldībām visvairāk ir adoptēto bērnu. Vienkopus tas nav pieejams. Kad viena darbiniece gāja prom no darba inspekcijā, pēdējā dienā piezvanīja un teica – brauc un raksti, kopē, ko gribi. Aizbraucu, visiem papīriem tiku klāt un kā tādām maģistra darbam izrakstīju. Ja viņa neietu prom, es droši vien neko nedabūtu.*”

► **Politika**

Ostrovskis par mēģinājumiem vienoties par interviju ar premjeru Krišjāni Kariņu: “*Cenšanās iegūt interviju vēl pirms kovidā. Mums tas izdevās pēc 10 mēnešiem, “Delfiem” raidījumā ar [Jāni] Domburu izdevās pēc 9 mēnešiem. Šis bija viens no pēdējo gadu spilgtākajiem notikumiem, ņemot vērā, ka “Tvnet” un “Delfi” nav tie mazāk zināmie mediji tirgū. Spriedām – kāpēc atteikums tieši šiem medijiem? Jo tajā pašā laikā LSM.lv vai “Latvijas Radio”, man šķiet, ka citā komercmedijā arī [bija intervijas].*”

► Pašvaldības

Plaude: *“Pašvaldība principā nesniedz informāciju. Mainījās vara, [...] un varai ir savs medijs, ko izdod sabiedriskā labuma organizācija. [...] Mūs neielaida domē, pārtrauca preses konferences. Pirms tam bija prakse, ka notiek preses konference – mums atvēlēts laiks pirmsdien pēc sanāksmes, tad informē par jaunumiem, varam jautāt, diskutēt. Par sabiedrisko attiecību speciālistu un par domes biroja vadītāju tika pieņemts darbā otra medija redaktors, kas abus amatus apvienoja divus mēnešus. [...] Agrāk notika domes sēžu tiešraides. Tās skatījās 100–200 cilvēki – domes darbinieki, tie, kas pieder pie politiskajām partijām, bet nav deputāti, un tie, kuru jautājumi tika skatīti. Jaunā vara pārtrauca arī šo. [...] Mums tas dārgi maksā, bet tagad, lai turpinātu domes sēžu tiešraides, paši pārķam video operatora pakalpojumu. Taču video operatoru neielaida domes sēdē, lai gan es biju iedevusi pilnvarojumu. Pilnvarojām, izrakstījām apliecību, man ir līgums ar šo cilvēku. Nākamā reizē atkal prasa pilnvaru. Tagad iesniedzu, ka tā pilnvara būs derīga uz katru domes sēdi. [...] Video translējām tiešraidē laikraksta mājaslapā un Facebook kontā – cilvēki var komentēt, apspriest, sekot līdzi. Dome nedod arī darba kārtību, lai gan tai būtu jābūt publicētai, bet tagad – Covid-19 laikā – ir pieaudzis ārkārtas sēžu daudzums, jo tās var sasaukt 3 stundas pirms sēdes sākuma. Tā ārkārtas sēdēs var izskatīt visus diskutablos jautājumus, jo ne vienmēr žurnālists var trīs stundu laikā ierasties. Žurnālisti agrāk saņēma jautājumus, varējām sagatavoties, pasekot līdzi dokumentiem.”*

Tenis Bikovskis: *“Televīzijas raidījumam bija nepieciešama informācija, kā administratīvās reformas ietvaros Rēzeknes pilsētas pašvaldība sadarbosies ar pārējiem blakus novadiem, jo ir jāizstrādā kopīgie plāni. Ieguvām blakus novadu pārstāvju – Varakļānu novada priekšsēdētāja un Rēzeknes novada priekšsēdētāja – viedokļus, nepieciešams arī komentārs no Rēzeknes domes, jo Rēzekne būs novada centrs. Ir vasara, atvaļinājumu laiks. Arī pilsētas domes priekšsēdētāja sabiedrisko attiecību vadītājs atvaļinājumā, bet ir sabiedrisko attiecību nodaļa, kur strādā vairāki darbinieki. Zvanu, ka būtu nepieciešams šāds viedoklis. Atbildē saņemu tekstu – mums par šādām lietām runā tikai pats priekšsēdētājs, cita neviena nav. [...] Problēma ir tajā, ka ir pašvaldības, kurās tās vadība ir monopolizējusi, kurš kādas tēmas komentē, ka citi darbinieki – sabiedrisko attiecību cilvēki vai nodaļu darbinieki – pat nesniedz informāciju, jo ar medijiem no visas domes drīkst runāt tikai divi vai trīs cilvēki. [...] Tad arī raidījuma vadītājs norādīja uz problēmu, ka šīs pašvaldības viedokli nedabūjam. [...] Tas pašam arī psiholoģiski nepatīkami, jo gribi atspoguļot visu iesaistīto pušu viedokli. Rēzeknes pilsētas domei tā ir regulāra prakse. Ir jautājumi, kurus nekomentē, vai arī ir uzstādījums, ka to komentē tikai priekšsēdētājs [...], lai gan padotie nereti ir daudz kompetentāki.”*

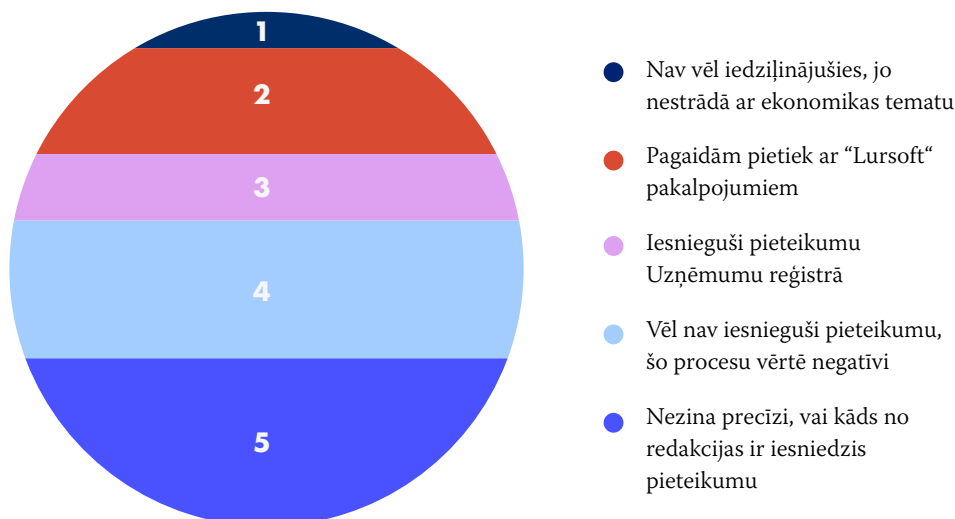
2.4.1. Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru”

2020. gada 8. oktobrī Saeimā galīgajā lasījumā pieņēma grozījumus likumā par Uzņēmumu reģistru (UR). Izmaiņas paredz, ka pētnieciskie žurnālisti ir tiesīgi vērsties UR ar motivētu lūgumu saņemt pastāvīgu piekļuvi reģistrācijas lietas nepublicējai daļai, ja šāda piekļuve nepieciešama žurnālistikas vajadzībām nolūkā publicēt informāciju, kas skar sabiedrības intereses. Lai iesniegumu izskatītu, nepieciešams izpildīt priekšnosacījumus, tostarp žurnālistam jāiesniedz Latvijas augstskolas akreditētās studiju programmas komunikācijas zinātnē atsauksme, ka žurnālista darbība pēdējā gada laikā atbilst pētnieciskajai žurnālistikai un ir īstenota atbilstoši labas pētnieciskās žurnālistikas praksei.⁸

Pēc grozījumu pieņemšanas medijos izskanēja, ka “šāds nosacījums ir kompromiss starp žurnālistiem un Tieslietu ministriju”, jo pirms tam divus gadus UR nepublicējās daļas dokumenti, starp kuriem, piemēram, ir uzņēmumu dibināšanas dokumenti, žurnālistiem vispār nebija pieejami, pamatojot, ka tie var saturēt personas datus, komercnoslēpumu un citu nepublicējamu informāciju.⁹ Pētījuma interviju laikā bija pagājuši trīs līdz četri mēneši, kopš mainīts minētais likums.

8 Uzņēmumu reģistrs. (2020). Žurnālistu piekļuve reģistrācijas lietas nepublicējai daļai. Ur.gov.lv. Pieejams: <https://www.ur.gov.lv/lv/sanem-informaciju/bezmaksas-pakalpojumi/zurnalistu-piekluve-registracijas-lietas-nepublicejai-dalai/>; LSM.lv Ziņu redakcija. (08.10.2020). Pētnieciskajiem žurnālistiem ar atsauksmi no augstskolas būs piekļuve UR nepublicējamajiem datiem. LSM.lv. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/petnieciskajiem-zurnalistiem-ar-atsauksmi-no-augstskolas-bus-piekluve-ur-nepublicejamajiem-datiem.a377207/>

9 LSM.lv Ziņu redakcija. (08.10.2020). Pētnieciskajiem žurnālistiem ar atsauksmi no augstskolas būs piekļuve UR nepublicējamajiem datiem. LSM.lv. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/petnieciskajiem-zurnalistiem-ar-atsauksmi-no-augstskolas-bus-piekluve-ur-nepublicejamajiem-datiem.a377207/>; Rozenberga, M. (02.10.2020). Asociācija: Pētniecisko žurnālistu «izdalīšana» piekļuvē UR nepublicējamajiem datiem ir kompromiss. LSM.lv. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/asociacija-petniecisko-zurnalisti-izdalisana-piekluve-ur-nepublicejamajiem-datiem-ir-kompromiss.a376549/>

5. attēls. Žurnālistu vērsšanās Uzņēmumu reģistrā ar motivētu lūgumu saņemt pastāvīgu piekļuvi reģistrācijas lietas nepubliskajai daļai vai šīs iespējas vērtējums (rezultāti iegūti, kodējot intervijas ar kontentanalīzi).

Interviju norises laikā (februārī) iesniegumu bija iesnieguši divi pētnieciskie žurnālisti, trīs vēl nav pieteikušies un šo kārtību vērtē negatīvi. Lielākā daļa no intervētajiem norādījuši, ka nav izmantojuši šo iespēju un iedziļinājušies procesā, jo strādā ar citiem tematiem (piemēram, veselības nozari vai sociālajiem jautājumiem). Četri žurnālisti atbildējuši, ka izmanto "Lursoft" pakalpojumus un patlaban ar to pietiek. Viens redaktors intervijas brīdī nebija pārliecināts, vai kāds no redakcijas ir iesniedzis pieteikumu UR. Žurnālistu vērtējums šai iespējai krasi atšķiras. Brauna atklāj: *"Vērtēju ļoti slikti, tas ir reāls, nevajadzīgs kaitējums informācijas atklātībai, kā dēļ nav iespējams izsekot notiekošajam maksātnespējas nozarē, kas agrāk bija iespējams. Tieši pateicoties žurnālistiem, maksātnespējas shēmas Latvijā tika izgaismotas un šī joma uzlabota; ar pašreizējo informācijas atklātības regulējumu tas vairs nav iespējams."* Arī Fridrihsone vērtē *"negatīvi, šis pēc būtības ir birokrātisks un administratīvs šķērslis informācijas operatīvai iegūšanai"*.

Indra Sprance reformu par UR dokumentu pieejamību dēvē par *"milzīgu kaitējumu pētnieciskajai žurnālistikai"*. Kā tematā specializējusies žurnāliste viņa skaidro, kā tā ir ietekmējusi izpētes iespējas: *"Tika noslepenoti visāda veida līdz šim publiski dokumenti. Piemēram, es daudzus gadus savā maksātnespējas pētījumā par pamatu izmantoju Maksātnespējas reģistra pieejamos dokumentus – tiesnešu lēmumus par maksātnespējas, tiesiskās aizsardzības procesa un ārpus tiesiskās aizsardzības procesa ierosināšanu, kreditoru sapulču protokolus un citu informāciju, kas sniegta UR un tika pievienota lietai. [...] LŽA ir risinājusi sarunas un akceptējusi risinājumu, kā daži žurnālisti tomēr varētu tikt pie šīs un tamlīdzīgas informācijas, bet es neesmu izgājusi šo,*

manuprāt, pazemojošo procedūru – man tagad būtu jādodas [Andai] Rožukalnei, lai uzraksta, ka esmu pētnieciskā žurnāliste, un tad laikam jādodas pie Uzņēmumu reģistra, lai tas man dotu piekļuvi. Šis viss ir milzīgs solis atpakaļ informācijas pieejamībā.”

Interviju brīdī Leitāna un Ģigas iesniegumi vēl nebija izskatīti. Viņi paši arī norāda, ka visilgāko laiku aizņem rekomendācijas saņemšana no augstskolām. Ģiga stāsta: *“Esmu to ceļu sākusī iet. Ilgākais bija saņemt atzinumu, ka [...] nodarbojos ar pētniecisko žurnālistiku un mana darbība atbilst labas žurnālistikas praksei, jo universitāte ieslēdza garu birokrātisko procedūru. Kad pieslēdzas juristi, paliek ļoti sarežģīti. Bet esmu saņēmusī atzinumu un esmu iesniegusi UR, un gaidu atbildi no viņiem.”*

Leitāns pieteicies pirmajā dienā – UR iesniedzis gandrīz visu vajadzīgo informāciju, izņemot augstskolas atzinumu, kuru intervijas laikā vēl nebija saņēmis. Vērtējot jauno kārtību, žurnālists norāda, ka *“tā ir liela problēma, kas apgrūtina darbu”*. Arī pats UR mājaslapā par žurnālistu piekļuvi reģistrācijas lietas nepubliskajai daļai informē, ka iesnieguma izskatīšana var ilgt 1–4 mēnešus.¹⁰ Ģiga uzsver, ka Uzņēmumu reģistrs vismaz nāk uz sarunām un, lai gan smagnēja un sarežģīta, tomēr ir atrasta kārtība, kā žurnālisti var saņemt informāciju no lietu nepubliskās daļas.

2.4.2. Veiksmīga un neveiksmīga informācijas sniegšanas prakse

Intervijās gandrīz visi žurnālisti izmantoja iespēju nosaukt konkrētas iestādes vai amatpersonas, no kurām informāciju iegūt ir visgrūtāk un ar kurām, savukārt, informācijas piekļuves ziņā ir vislabākā sadarbība. Tās uzskaitītas tabulā nākamajā lapā. Jāpiebilst, ka sarakstu lielā mērā ietekmē žurnālistu pārstāvētā darbības joma jeb tas, ar kādām iestādēm komunikācija ir visbiežākā, un daļēji arī – pandēmijas laika aktualitātes. Ir dažas iestādes, kuras atšķirīgi žurnālisti nosaukuši kā pie slavējamiem, tā negatīvajiem piemēriem, kas norāda, ka to komunikācijas prakse ar žurnālistiem nav viendabīga. Intervijā nebija precizēts, kādi kritēriji raksturo visveiksmīgāko un vissarežģītāko sadarbību, tāpēc žurnālisti izvēlējāties iestādes un amatpersonas pēc sev zināmiem kritērijiem vai tā brīža spontānām sajūtām. Norādītais personas amats un iestādes nosaukums ir tāds, kā žurnālisti to minēja sarunas laikā.

¹⁰ Uzņēmumu reģistrs. (2020). Žurnālistu piekļuve reģistrācijas lietas nepubliskajai daļai. Ur.gov.lv. Pieejams: <https://www.ur.gov.lv/lv/sanem-informaciju/bezmaksas-pakalpojumi/zurnalistu-piekluve-registracijas-lietas-nepubliskajai-dalai/>

Žurnālistu atbildes liecina, ka par veiksmīgu sadarbību tiek uzskatīta ne tikai raiti, ar atsaucību un cilvēkam saprotamā valodā sniegta informācija (nevis tikai normatīvo aktu citāti), bet arī situācijas, kurās pēc žurnālistu jautājumiem iestādei ir rīkojusies risinājuma atrašanai – pat nelielās sadzīviskās lietās. Žurnālisti augstu vērtē arī sabiedrisko attiecību speciālistu sadarbību, iedziļināšanos un izpratni, ka par problēmām labāk runāt uzreiz, nevis censties noslēpt. Svarīgs aspekts ir arī sabiedrisko attiecību speciālistu zināšanas attiecīgajā tematā.

Medijam, kura saturs veidots krievu valodā, būtiski ir saņemt preses relīzes krieviski, jo ietaupās laiks un nerodas pārpratumi tulkojumu dēļ. Tāpēc Staškeviča atzinīgi izsakās par valsts akciju sabiedrību “Valsts nekustamie īpašumi”: *“Lielākoties neviena valsts iestāde negatavo materiālus krieviski. Bija negatīva pieredze ar slimnīcu – aizrādīja, ka mums ir nekvalitatīvs tulkojums par operāciju. Bet mēs esam medijs, mums ir grūti iztulkot, ja relīze ir sagatavota tikai latviski. Ja ir super-mega operācija reizi piecos gados, varbūt ir vērts pārtulkot. Viņi saka – mums nav resursu, mēs to nedarīsim. Tad nu mēs kā mākam, tā uzrakstām. Valsts nekustamie īpašumi visu informāciju atsūta krieviski. Tas ir patiešām rets gadījums.”*

Žurnālistu nosauktās iestādes un amatpersonas, ar kurām, viņuprāt, ir visveiksmīgākā un vissarežģītākā informācijas iegūšanas prakse

Visveiksmīgākā informācijas iegūšanas prakse	Vissarežģītākā informācijas iegūšanas prakse
<ul style="list-style-type: none"> • “Laila Medina no Tieslietu ministrijas – viņa ir viens no tiem cilvēkiem, kas saprot, kas ir vārda brīvība, ko tas nozīmē. [...] Šajā ziņā izcils ierēdnis.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Šobrīd ir grūti dabūt informāciju no Veselības ministrijas, Slimību profilakses un kontroles centra. Viņi taisa n-tās preses relīzes, un viņiem šķiet, ka ar to ir gana.”
<ul style="list-style-type: none"> • “Veselības ministrijas preses sekretārs – vienkārši ideāls. Var zvanīt kaut vai naktī – es nepārspilēju – sestdienās, svētdienās deviņos vai desmitos vakarā.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Vidzemes slimnīca ir “lielisks” piemērs – informācijas nesniedzējs. Te mazāk mediķi vai vadība, bet tieši PR, kas neprot laicīgi un korekti sniegt informāciju, vai tādu, kādu mums vajag, nevis kā viņiem šķiet, kādu vajag sniegt.”

<ul style="list-style-type: none"> • “Rīgas Austrumu slimnīcā – cik viņiem grūti! – visvairāk piepildītā slimnīca, bet vajag tikai piezvanīt [preses] sekretārei un tai pašā dienā atradīs kādu, kas runās klātienē, nevis pa Zoom, kas ļauj izvairīties [no atbildēm]. Atļaus visu piefilmēt un stand-up ierakstīt. Cilvēks istajā vietā.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Katoļu baznīca. Gribējām iegūt baznīcas viedokli par kādu jautājumu saistībā ar Aglonas svētkiem. Atbilde: man ir savs Latgales radio. Ja es gribēšu Latvijas sabiedrībai ko teikt, es pateikšu savā radio stacijā. Neprasu par priesteru skandāliem, bet kā rīkos Aglonas svētkus Covid-19 laikā. Uz turieni dodas cilvēki no visas Latvijas, ne visi klausās Latgolas Radeju.”
<ul style="list-style-type: none"> • “Premjera birojs diezgan ātri reaģē, Valsts kontrole ir proaktīvi – daudz informē, iepazīstina.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Ir bijis, ka premjers jāsarunā intervijai, bet preses sekretārs visu laiku atliek un atliek.”
<ul style="list-style-type: none"> • “Policija, manuprāt, spēj ļoti labi strādāt un sniegt informāciju.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Policijas Latgales pārvalde ir viena no tām, kas pēdējā laikā nesniedz informāciju. Gan kolēģe saskārās, gan man. Ja arī uzraksta, tad kaut ko piecos teikumos.”
<ul style="list-style-type: none"> • “Labs iespaids par Valsts kontroli. Kad bijām uz iepriekš sarunātu interviju, uz vietas ieminējos, vai nav kāds cits speciālists vēl vienam citam materiālam par Valsts kontroles konstatētajiem iepirkumiem. Sabiedrisko attiecību cilvēks uzreiz atrada speciālistu, tas smaidīgs teica - OK, pēc 10 minūtēm būšu gatavs. Un jautājumi nebija iepriekš saskaņoti.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Valsts ieņēmumu dienests (VID) – tur katrs jautājums aiziet garajā, un atbild, ka, pēc viņu domām, viņiem tas nav jāzina, un tad sākas viss no jauna.” VID [..] ir bezcerīgs. Var pajautāt jebko – tas pazūd kā melnajā caurumā, nav nekādas sadarbības.”
<ul style="list-style-type: none"> • “Man ļoti patīk Autotransporta direkcija – ļoti labi, ātri atbild.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Kā iestādi, no kuras ir vissarežģītāk iegūt informāciju, varu nosaukt Veselības inspekciju.”
<ul style="list-style-type: none"> • “Kolēģi Veselības ministriju nosauca – [Oskars] Šneiders ir atsaucīgs.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Pašlaik vissliktākā sadarbība ir ar Veselības ministriju – pēdējo mēnešu laikā netieku klāt informācijai, vai

	<p>ignorē manu informācijas pieprasījumu. Ir bijuši kādi četri gadījumi tikai dažu pēdējo mēnešu laikā vien. Es saprotu, ka visi mediji katru dienu kaut ko jautā viņiem, bet viņiem ir pietiekami daudz cilvēku, lai tiktu galā, un tas ir viņu uzdevums. Nacionālajā veselības dienestā, kas man atteica informāciju, līdz tam bija veiksmīga komunikācija. Es neteiktu, ka tā ir ikdienas prakse, bet jūtu no savas pieredzes, ka paliek arvien vairāk šādu gadījumu. Vai tiešām to var attaisnot tikai ar to, ka ir aizņemti un noslogoti, es nezinu. Pieļauju, ka ir informācija, kuru nevēlas laist uz āru.”</p>
<ul style="list-style-type: none"> • “Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, Finanšu ministrija.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Sliktais piemērs ar Datu valsts inspekciju, VID. Viskliedzošākā situācija - Finanšu ministrijā. [...] Piektdien ap vieniem mēģināju sazvanīt, neviens neatbildēja. Sazvanīju [...], dzirdēju, ka atrodas ārpus telpām. Atbilde bija – ko Jūs iedomājaties, ka man te telefona numuri blakus stāv, un es risināšu jūsu jautājumus? Atveriet mājaslapu un paskatieties – tur ir publicēts. [...] Es saku – nevienu nevar sazvanīt. Man bija tāds šoks. Uz mani sakliedza un to telefona numuru tā arī neatsūtīja. Saka – jūs mākat lasīt? Jūs redzat, kam par to ir jāatbild? No viņa negribēju neko, tikai komunikāciju. Pirmo reizi manā pieredzē – 26 gadu laikā – saskāros ar tādu rupjību no komunikācijas speciālista.”
<ul style="list-style-type: none"> • “Komunālā pārvalde. Uzrakstām, kāpēc decembra vidū pie ūdenskrātuvēm nav brīdinājuma 	<ul style="list-style-type: none"> • “Prokuratūra. Viņi ilgi atbild uz jautājumiem un beigu beigās palaiž preses relīzi, kur kā ziņu izklāsta to,

<p>zīmes, kas jau ir izgatavotas [..]. Un tās jau nākamā rītā brauc un uzliek. Uzrakstām, ka ziemā pludmalē visas sabiedriskās tualetes ir ciet, nākamajā dienā atver tualetes.”</p>	<p>ko esam viņiem jautājuši. Sabiedrībai ir vienalga, kā to uzzina – “caur” mums vai ne “caur” mums, bet mums tas ir nepatīkami. Tā vēl arī citi dažkārt dara. Tie ne vienmēr ir uzbraucoši jautājumi prokuratūrai. Var būt samērā neitrāli jautājumi par informāciju, kas ir viņu jomā.”</p>
<ul style="list-style-type: none"> • “Toms Sadovskis [Rīgas pašvaldības policijas galvenais speciālists sabiedrisko attiecību jautājumos] – operatīvi reaģē, runā par lietu, bez ierēdniecības valodas, skaidri atbild uz jautājumiem.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Valsts policija – nevar atrast informāciju vai negrib, viss ir izmeklēšanas noslēpums, dažreiz jau smieklīgi paliek. Pēdējā laikā ir mazliet labāk.”
<ul style="list-style-type: none"> • “Valsts nekustamie īpašumi. Reta iestāde, kas sagatavo preses relīzes krievu valodā. [..] Rīgas domi var arī uzslavēt, ka vismaz svarīgākos tematus komunicē arī krievu valodā.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Bieži ir problēmas ar Veselības inspekciju – tie nevēlas sniegt informāciju.”
<ul style="list-style-type: none"> • “Lielās slimnīcas var uzteikt – atsaucība ir ne tikai tad, kad kāda veiksmīga operācija bijusi, bet arī tad, kad jāpārbauda iedzīvotāju sūdzības. Tiešām mēģina atrast atbildīgo cilvēku. Tas ir viens no retajiem gadījumiem, kad sabiedrisko attiecību speciālists strādā nevis kā sargsuns, lai tikai kaut ko neatklātu, bet palīdz koordinēt, skaidrot, lai viss būtu izskaidrots, nevis noslēpts. Tāpat visbiežāk žurnālisti kaut ko atrod, tad tas viss izskatās nesmukāk. Ļoti gribu paslavēt Daugavpils slimnīcu, kur pats vadītājs arī pilda sabiedrisko attiecību funkciju. Varbūt arī nē, bet es nekad neesmu zvanījis nevienam citam, izņemot viņu, un vienmēr ātri, forši, patīkami.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Veselības inspekcija, Nacionālais veselības dienests, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests, Aizsardzības ministrija. Individuālo aizsarglīdzekļu iepirkumi ārkārtas situācijas laikā, ar šiem iepirkumiem saistīto lēmumu pieņemšanas kārtība, procedūras, kas veiktas ar iepirkumu dokumentācijas izvērtēšanu, iepirkto aizsarglīdzekļu kvalitātes laboratorisko pārbaūžu rezultāti, ar piegādātājiem slēgtie līgumi. Aizsardzības ministrijas struktūras atbildes parasti sniedza aptuveni nedēļas laikā, bija problēmas ar operativitāti. Veselības inspekcijas un Nacionālā veselības dienesta gadījumā daļa atbilžu tika sniegtas

	ļoti novēloti vai vēl arvien nav sniegtas, kaut uzdotas 2020. gada maijā-jūnijā.”
<ul style="list-style-type: none"> • “Izcils speciālists – Līga Krapāne. Pārstāv Valsts kontroli. Vēl arī saskare ar Augu aizsardzības dienestu – tiešām iedziļinājās, ļoti labi strādā, zinoša šai lietā no Ķemeru nacionālā parka.” 	<ul style="list-style-type: none"> • „Šobrīd nav viegla un raita komunikācija ar Slimību kontroles un profilakses centru, Veselības inspekciju, Nacionālo veselības dienestu un Veselības ministriju, īpaši, kad vajag datus, kas nav saistīti ar Covid - 19, var nākties gaidīt ilgāk nekā nedēļu un regulāri atgādināt.”
<ul style="list-style-type: none"> • “Kopumā sadarbība ar Liepājas domes sabiedrisko attiecību speciālistiem ir ļoti pozitīva. Saprot, ka esam medijs un darām darbu, un saprot galveno noteikumu, ka labāk runāt par sliktām lietām, nevis gaidīt, kad “Kurzemes Vārds” uzdod daudz nepatīkamākus jautājumus. Situācija mums ir salīdzinoši ļoti laba. Nav bijis atklātu konfliktu, kad kaut ko nedod vai grib slēpt. Varbūt piesedz vai atsūta izpušķotāku, neiebilst, ja uzdodam citus papildu jautājumus.” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Tiesas, prokuratūra, policija. Zem attaisnojuma „izmeklēšanas interesēs nevar atklāt” tiek pabāzta jebkāda info, arī tāda, kura neko kaitēt nevar. Valsts policijas preses dienests šobrīd strādā izcili slikti, agrāk, kad bija cits vadītājs, bija labāk. Liela daļa tiesnešu, prokuroru ar žurnālistiem negrib runāt un neko skaidrot konceptuāli.”
<ul style="list-style-type: none"> • “Valsts kontrole” 	

Pētījuma intervijā izskanēja vēl viens pozitīvi vērtējams informācijas iegūšanas prakses aspekts saistībā ar informācijas atklātību, taču tas nav iekļauts tabulā, jo ir saistīts ar procesu, ne vienu konkrētu iestādi. Leitāns stāsta par nesenu pieredzi – iespēju iepazīties ar krimināllietas materiāliem, ja stājies spēkā notiesājošs spriedums. Par šādu iespēju LŽA savulaik cīnījās, tagad to paredz Kriminālprocesa likuma 375.¹ pants “Žurnālistu tiesības iepazīties ar krimināllietas materiāliem”. Leitāns saka: *“Tagad esmu pārliecinājies, ka šī norma arī praksē darbojas, jo citreiz ir pārmetumi – re, kādu normu gribējāt, bet neviens to neizmanto. Šobrīd es zinu, ka tā norma strādā – ar materiāliem var iepazīties. Protams, tas ir laika un resursu patēriņš. Jāatrod un jāsaprot laiks ar tiesu. Devos uz tiesu ārpus Rīgas, apskatīju lietu, kurai ir 7 sējumi. Man pat ātri sanāca – sešu stundu laikā līdz darbdienas beigām, neatejot no galda. Var aicināt žurnālistus šo normu*

izmantot praksē. Rakstot iesniegumu, pietiek ar lakonisku pamatojumu, kāpēc vēlas iepazīties ar šo informāciju un kādam nolūkam to izmantos.”

Savukārt raidījuma “Atvērtie faili” žurnāliste uzticējusi savu pieredzi, kas nevainagojās ar informācijas iegūšanu citā šīs normas daļā par iepazīšanos ar materiāliem, ja kriminālprocess izbeigts pirms tiesas. *„Tiesības iepazīties ar izbeigtu kriminālprocesu materiāliem faktiski nestrādā. Esmu uzrakstījusi, šķiet, divus lūgumus Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam, un abos gadījumos dabūjām kurvīti. Tas regulējums ir tik šaurs, kuros iestāde var ļaut iepazīties, ka faktiski nav pielietojams. [..] Pēc oligarhu lietas izgrozīja likumu, lai dotu iespēju sabiedrībai iepazīties, bet praksē tas nestrādā. Tur ir juridisks āķis, uz kā pamata šī žurnālistiem dotā iespēja praktiski nav īstenojama.”*

2.5. Sabiedrisko attiecību / komunikācijas personu loma informācijas iegūšanā

Mediju ekosistēmā nozīmīga loma pieder sabiedrisko attiecību speciālistiem, jo arī no viņu darbības ir atkarīga žurnālistu spēja operatīvi iegūt informāciju. Intervijas ar žurnālistiem izgaismo kā labo praksi, tā arī situācijas, kuras traucē savlaicīgi iegūt jēgpilnu informāciju. Intervētie norāda, ka lielā mērā informācijas iegūvi ietekmē “cilvēka faktors” jeb tas, kā strādā sabiedrisko attiecību darbinieki, kāda ir konkrētā preses sekretāra un iestādes vadītāja personība, un izpratne par informācijas atklātību, iekšējie nerakstītie noteikumi. Tāpat arī sadarbības kvalitāti var ietekmēt saziņas biežums ar medijiem. Ģīga novērojusi: *“Tie, kuriem ir bieža saskare ar žurnālistiem, tie strādā labi. Tiem, kuriem žurnālisti uzrodas laiku pa laikam, vairāk ir novērojama aizsardzības pozīcija. Tie, kuriem komunikācija ar žurnālistiem ir ikdienā, saprot, ka ziņas dzīvo trīs dienas un pēc tam nomirst, un dzīve turpināsies.”*

Kļava norāda, ka sabiedrisko attiecību speciālisti ļoti dažādi interpretē savu funkciju. Viņa ievērojusi, ka dažās iestādēs, piemēram, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienestā, par komunikāciju atbildīgais pats sniedz komentāru iestādes vārdā. Ir iestādes, kur PR cilvēki ir tikai starpnieki starp žurnālistu un ekspertu. Žurnālisti kā pozitīvo praksi vērtē pirmo, bet ar nosacījumu, ka viņš nav vienīgais, un netiek ierobežota piekļuve arī citiem

speciālistiem. Ģīga norāda: *“Preses cilvēkus gribētos, lai viņi ir kompetenti un spējīgi runāt par savu iestādi. Lai nav tā, ka “es to nezinu”. Es tad varu sētas stabu intervēt. Piemēram, Valsts kontroles preses cilvēks pārzina tematu un var runāt iestādes vārdā. Tas ir būtiskais, lai cilvēki būtu procesa sastāvdaļa, nevis kāds piedēklis.”* Taču, kā minēts iepriekš, žurnālisti ir saskārušies arī ar citu problēmu – nav iespējams iegūt komentārus no darbiniekiem, jo iestādi vienmēr un visos gadījumos pārstāv tikai sabiedrisko attiecību speciālists. “Kurzemes Vārda” redaktori Grasis un Pūce stāsta par Liepājas pilsētas pašvaldības iestādi “Komunālā pārvalde”: *“Uz visiem jautājumiem atbild viens cilvēks [sabiedrisko attiecību pārstāvis], kurš nav ne praktiķis, ne vadītājs, ne vietnieks. Nav ne politiska, ne saimnieciska atbildība. Bet atbild uz pilnīgi visiem jautājumiem par komunālās pārvaldes darbu. Mums nav iespēju ne ar vienu šīs iestādes darbinieku (jebkāda līmeņa) vispār komunicēt.”* Tādējādi žurnālisti uzskata, ka ir liegta pieeja pirmavotam.

Lai arī dažkārt varētu rasties priekšstats, ka sabiedrisko attiecību speciālisti neizprot žurnālistikas lomu un funkcijas, žurnālisti norāda, ka viņi pārsvarā ir gudri sava amata pratēji un izmanto dažādus trikus informācijas sargāšanai. Zemāk ir apkopti žurnālistu nosauktie, viņuprāt, nevēlamas sabiedrisko attiecību prakses piemēri, kas apgrūtina informācijas (savlaicīgu) sniegšanu žurnālistikas vajadzībām.

- **Uz žurnālista jautājumiem sagatavo atbildi nevis konkrētajam medijam, bet kā preses relīzi izsūta visiem.** *“Slavenā lieta, ko praktizē, ja žurnālists strādā ar materiālu un uzdod jautājumu, piemēram, par drošību uz ledus gabala, un preses sekretārs atbild “Kurzemes Vārdam”, un vienlaikus izveido par to preses relīzi un izsūta visiem,”* stāsta Pūce. Ģīga rezumē kodolīgi: *“Tavu uzrakto lietu atdod [ziņu aģentūrai] LETA.”*
- **Nav iespējams sazināties ar amatpersonām “pa tiešo”, jebkura saruna jāaskaņo ar sabiedrisko attiecību nodaļu.** Fridrihsone ir novērojusi, ka *“arvien izplatītāka kļūst prakse, ka, lai saņemtu informāciju, tā ir jāpieprasa, vēršoties pie attiecīgās iestādes sabiedriskajām attiecībām, kas mēdz būt apgrūtinājoši, jo, pirmkārt, sabiedrisko attiecību speciālisti nav attiecīgās jomas (teiksim, tiesiskā regulējuma) speciālisti, rakstisku atbilžu gadījumā pieaug to iegūšanas laikietilpīgums, sevišķi, ja nepieciešams uzdot precizējošus jautājumus. Problēma ar iespējām uzdot precizējošus vai ārpus iepriekš noteiktās darba kārtības esošus jautājumus novērota arī attālinātajās preses konferencēs, kas notiek ar ZOOM starpniecību”.* Mēdz arī būt tāda iestāžu prakse, ka **intervijas žurnālistiem sniedz tikai sabiedrisko attiecību speciālisti, tādējādi nav iespējams iegūt interviju no kāda cita iestādes darbinieka, vai arī ar medijiem runā tikai iestādes vadītājs.**

-
- **Detalizētu jautājumu pieprasīšana pirms vienošanās par interviju.** Sākot priekšizpēti, visi jautājumi nav zināmi. Turklāt, kā norāda Feldmanis, *“atsevišķos gadījumos ir ļoti svarīgi amatpersonām ko jautāt, neļaujot sagatavoties”*.
 - **Nesniedz atbildi pēc būtības.** Kļava stāsta par nesenu pieredzi: *“Man bija jāveido lielāka analīze, mēģinot izskaitļot, kuri cilvēki rosināja iegādāties mazāk vakcīnu nekā Latvijai bija pieejams, un tāpēc mēs esam tādā situācijā, ka atpaliēkam no Eiropas vakcinēšanas ziņā. Viens no atslēgas cilvēkiem bija Svens Henkuzens no Zāļu Valsts aģentūras. Nepiekrīta runāt telefonu vai attālināti video, bet atbildēt tikai rakstveidā. Sagatavoju jautājumus, nosūtīju, bet atpakaļ saņēmu tādu kā preses relīzi. Tajā nebija sniegta atbilde ne uz vienu no maniem jautājumiem. Tas būtībā ir kā triks – nevaru teikt, ka man atteica, jo it kā atbildēja, bet nesniedza atbildi pēc būtības”*.
 - **Saistībā ar iepriekšējo punktu “nesniedz atbildi pēc būtības” ir arī vairāku žurnālistu uzsvērtā tendence, ka sabiedrisko attiecību speciālisti atbild tikai ar tīmekļa saitēm uz normatīvajiem aktiem, to citātiem vai preses relīzēm.** Pūce to dēvē par pseidoinformācijas sniegšanu: *“Tas ir ļoti izplatīti Izglītības un zinātnes ministrijā, kur uz uzdotajiem jautājumiem atbild ar saitēm uz normatīvajiem aktiem. Mēs paši mākam atrast normatīvos aktus, mēs pie viņiem meklējam skaidrojumu par kādu likuma normu, kas ir jauna vai mainījusies, un tur ir vajadzīgs skaidrojums, nevis saite”*. Līdzīga pieredze ir arī Plaudei: *“Pēdējā tāda saskare bija Labklājības ministrijā. Uzrakstīju 10 jautājumus, gatavojos, saņēmu atbildi – skatieties tur un tur, informāciju meklējiet saitēs. Bet šajās saitēs ir tikai vispārējas vadlīnijas! Lai gan es jautāju precīzus skaitļus – cik cilvēku, pansionātu utt.”* Atbildes, kas saņemtas *“ierēdnieciskā likumu citēšanas stilā [...] praktiski nekad šis skaidrojums nav derīgs lietošanai publicistikā. Tā kā tas notiek sarakstes veidā, nav iespējas informācijas sniedzējam pārjautāt un precizēt”*, saka Pūce.
 - **Nogaida līdz termiņa beigām un tad sniedz nepilnīgu informāciju.** *“Diezgan izplatīti (..) Tā ir bijis ar Rīgas pašvaldības policiju. Mums informācijas savākšanas termiņu diktē tas, ka esam iknedēļas žurnāls, un ir noteikta stunda, kad tas iet uz tipogrāfiju, un, ja mums atsūta informāciju pēc tam, nav iespējas papildināt”*, stāsta Kļava.
 - **Atteikums komentēt kādu jautājumu vai e-pastu, telefona zvanu ignorēšana vispār.** Pūce saka: *“Viens gadījums ir tad, ja atbild «saņēmu, bet mums šonedēļ nemaz nav laika, vai varam kā citādāk». Otrs ir, kad vispār ignorē un nekomunicē. [...] Tā ir vēl viena komunikācijas problēma ar sabiedrisko attiecību cilvēkiem –*

nemēģina atrast kompromisu. Jums ir jautājums, bet mums nav laika. Viss, saruna beigusies. Nevis «mums nav laika šobrīd, bet varu piedāvāt to vai to?» Pēdējā laikā Kļava sastapusies ar tendenci, ka sabiedrisko attiecību nodaļā neviens nav sasniedzams: “Šis ir absurda līmenī – man vajag kādu interviju vai datus. Zvanu sākotnēji uz darba telefonu – neviens neceļ, tad zvanu uz mobilo telefonu – neviens neceļ. Tad rakstu e-pastu, neatbild. Pašreiz vissliktākā komunikācija izveidojusies ar Veselības ministrijas Komunikācijas daļu. Diemžēl esmu pamanījusi, ka tiek ignorēti tie informācijas pieprasījumi, kas ir nosūtīti pa e-pastu.”

- **Sabiedrisko attiecību pārstāvju iejaušanās intervijās.** *“Tas bija lielākoties tad, kad intervijas notika klātienē. [...] Man ļoti traucē tas, ka uzdodu jautājumu ekspertam, bet sabiedrisko attiecību pārstāvis mēģina iespraukties pa vidu un sniegt savu piebildi. Man šķiet, ka tas izsit no sliedēm ekspertu,”* stāsta Kļava.
- **Neprecīza informācija par sabiedrisko attiecību nodaļu iestādes mājaslapā.** *“Laiku kavē un apgrūtina vienoties par interviju tas, ka Finanšu ministrijā ir vairāki komunikācijas speciālisti, bet viņiem ir savstarpēji sadalīti pienākumi. Piemēram, viens atbild, ja vajag informāciju medijiem par nodokļu lietām, cits – par fondiem. Bet šī informācija, ka katrs atbild par savu šauru jomu, nav norādīta mājaslapā. Man ir bijušas situācijas, kad aizrakstu lūgumu pēc intervijas kādam no šiem speciālistiem [...] un man neatbild. Kad pēc kāda laika zvanu, kas noticis, man atbild: “Nu, kā – es par šo neatbildu.” Tam būtu bijis jābūt norādītam mājaslapā,”* norāda Kļava.
- **Lūgums saskaņot materiālu.** Lai gan šī prakse nav starp žurnālistu biežāk nosauktajām, un dažkārt var būt objektīvi iemesli pārlicināties, vai faktoloģiska informācija ir precīza, viens žurnālists atklāja šādu savu pieredzi komunikācijā ar VID. Iestādes komunikācijas daļas pārstāve interviju ar ekspertu ierakstījusi paralēli arī savā diktofonā, bet pēc tam lūdza nosūtīt tekstu saskaņošanai. *“Man tas liekas absolūti nepieņemami, ja valsts iestāde prasa mums saskaņot kādu publikāciju. Un man jā-saka, ka tad, kad man pieredze nebija tik liela – ja man tā pajautā, bija gadījums, kad es aizsūtīju. Un saņēmu atpakaļ tekstu ar labojumiem. Tā nav labā prakse,”* akcentē pētījuma dalībnieks/ce.

2.6. Nevienlīdzīga attieksme pret medijiem informācijas sniegšanā

Informācijas atklātības likums nosaka, ka iestādēm ir jāsniedz informācija pēc pieprasījuma, un tas neparedz informācijas saņēmēju šķirošanu, skaidro advokāte Andersone. Ne-raugoties uz to, pētījuma intervijās žurnālistu teiktais atklāj vairākus šādus gadījumus, piemēram, par prioritāriem uzskatīti citi (tostarp lielāki, populārāki) mediji.

Andersone stāsta, ka papildus Informācijas atklātības likumam Konkurences likuma 14.¹ pants paredz, ka valsts vai pašvaldības iestādes, arī valsts kapitālsabiedrības, nedrīkst ar savu rīcību nekādā veidā radīt priekšrocības nevienam tirgus dalībniekam: *“Mediji arī ir tirgus dalībnieki, arī sabiedriskie mediji (valsts SIA). Un attiecīgi nekādā gadījumā nebūtu pamatota šāda atšķirīga attieksme. Var runāt arī [...] par potenciāli nelikumīgu valsts atbalstu. Tā ir kādas svarīgas informācijas piešķiršana, kas medijam dod papildus auditorijas piesaistes iespējas. Tas arī uzskatāms par atbalstu, jo auditorija nozīmē reklāmas ieņēmumus. Protams, tagad sabiedriskie mediji ir ārpus reklāmas tirgus, taču agrāk arī šo argumentu varēja izmantot.”* Advokāts Tauriņš piebilst, ka mediju tiesības ir fundamentālas un starptautiski atzītas. Likumā “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” ir noteiktas mediju tiesības saņemt informāciju no valsts un sabiedriskajām organizācijām. “Šīs tiesības valsts nedrīkst ignorēt un diskriminēt. Visiem jābūt vienlīdzīgām tiesībām,” uzsver Tauriņš.

Praksē mēdz notikt citādi. Vairāki žurnālisti ir saskārušies ar iestāžu un amatpersonu nevienlīdzīgu attieksmi pret medijiem – izvēloties, kuram žurnālistam vai medijam informāciju sniegt, kuram – nē. No žurnālistu nosauktajiem gadījumiem izriet, ka priekšroka tiek dota populārākajiem, lielākajiem, nacionālā līmeņa un sabiedriskajiem medijiem. Tā nav vispārēja prakse, taču šādi gadījumi mēdz notikt.

Žurnālisti novērojuši, ka informācijas avoti ir atsaucīgāki pret medijiem ar lielu auditoriju. Anstrate stāsta, ka, pārejot no Latvijas Radio uz LTV ziņu raidījumu “Panorāma”, jutusi, kā politiķi daudz labprātāk vēlas sniegt intervijas, vieglāk tām sarunāt ministrus. Radio bijusi pieredze, ka intervijas lielākoties sniedz ierēdņi, ministriju departamentu direktori. To, ka pastāv mediju ranžējums, novērojis arī Feldmanis, kurš strādā Latvijas Radio: *“Ir bijuši kolēģi, kas atnāk no citiem medijiem un saka: “Wow! Zvanu vienam, otram un man paceļ, atbild, piekrīt!”*

Dažkārt mediju izvēlas, jo avots to ciena vai novērtē konkrētu žurnālista darbu. Kļava atceras gadījumu, kad, veidojot rakstu, vai strauji noslogotajām slimnīcām būs spēja

uzņemt jaunus Covid-19 slimniekus, Rīgas Austrumu klīniskajā universitātes slimnīcā “bija viens mediķis, kas piedalās operatīvajās sanāksmēs, un viņš būtu galvenais informācijas avots, taču ļoti noslogots. Teica, ka piekrita runāt ar mani, bet tikai tāpēc, ka ļoti ciena mūsu mediju. Citiem medijiem atteica. Tomēr ir bijis visādi. Ir politiķi, kas mums atsaka. Tā ir gadiem izveidojusies prakse, ka mums neatbild Nils Ušakovs”.

Nevienlīdzīgu attieksmi ir jutuši reģionālo mediju pārstāvji. Pirms reģionālās “ReTV” Dana France strādāja TV3 un LNT. Viņa stāsta, ka “politiķiem Rīgā par sadarbību ar medijiem izpratne ir daudz nopietnāka. [...] Ja ir liels medijs, tad nopietnāk vērtē – kā sniegt informāciju, kādu un laicīgi. Lielajiem politiķiem ir arī sabiedrisko attiecību speciālisti, kuri strādā un saprot lielo mediju nozīmi. [...] Ja tas būtu Rīgas medijs, politiķis [...] intervēsies un gribēs nokļūt sabiedrībā. Tagad politiķi ir iemācījušies, ka eksistē arī mazākas nozīmes mediji, un arī sniedz intervijas, bet tas nav tik viegli”.

Reģionālie mediji ir jutušies “nostāk” arī fiziska attāluma dēļ no galvaspilsētas. Piemēram, Pūce stāsta kolēģes pieredzi: “Ir bijis tā, ka preses sekretārs saka – uz šiem jautājumiem ministrs atbildēs preses konferencē rīt plkst. 13 mūsu zālē. Žurnāliste saka – esmu Liepājā un nevaru būt šajā preses konferencē. Citu atbildi viņa nesaņēma. Tagad situācija ar “zūmiem” ir mainījusies – ir iespēja pieslēgties preses konferencēm, bet pirms gada tā vēl nebūt nebija.”

Ģīga, pārstāvot raidījumu “Nekā personīga” komercmedijā, uzskata, ka **informācija ir tikusi aizkavēta par labu sabiedriskajiem medijiem:** “Rudenī Valsts prezidents nāca klajā ar paziņojumu,¹¹ kas bija Valsts prezidenta kancelejas [izveidots] video. Mums bija ziņas septiņos vakarā, “Panorāma” – astoņos, un gribējām izmantot šo video. Mums atteica, jo to pārraidīs “Panorāma”, lai gan tas jau bija pirmo reizi pārraidīts LTV1 Dienas ziņās plkst. 18 un arī Latvijas Radio. Tā ir jauna prakse – informācijas pieturēšana. Arī no valdības preses konferencēm to var redzēt – vairāk [pagājušā gada] pavasara periodā, tagad – mazāk, bet valdības preses konferenču sākums tika pieskaņots LTV1 dienas ziņām plkst. 18 vai “Panorāmai” plkst. 20 [...] Uzskatu, ka tā nav vienlīdzīga attieksme. Jo tad attiecīgi “Panorāmai” ir priekšroka uzdot jautājumus, jo visiem medijiem laika nepietiek. Tas ir vērtējams negatīvi – ne tikai tāpēc, ka citi mediji tiek apdalīti, bet tas ir slikti pašai sabiedriskajai televīzijai – viņi kooperējas ar valdību, kļūst par viņu preses dienesta pagarinājumu – rāda to, ko viņiem stāsta. Tas kļūst ļoti bīstami. Es saprotu tās pirmās reizes, kad nupat ir izsludināta ārkārtējā situācija, bet tas atkārtojas.”

11 Valsts prezidenta Egila Levita aicinājums Latvijas sabiedrībai mobilizēties un kopīgiem spēkiem apturēt pandēmijas izplatību 2020. gada 25. oktobrī (precizējums – K. L.).

Apakšnodaļā ietvertie piemēri raksturo nevienlīdzīgu attieksmi pret mediju kopumā, taču žurnālisti nosauc arī gadījumus, kad amatpersona atsakās runāt ar konkrētu žurnālistu, kas viņam kādu iemeslu dēļ nepatīk.

2.7. (Ne)izpratne par žurnālista darbu

Kādas ir žurnālistikas funkcijas, kāpēc žurnālisti vāc informāciju, kāds no tā labums sabiedrībai un demokrātijai – šie jautājumi daļai sabiedrības nav līdz galam skaidri. Par to vedina domāt intervijās izskanējušās žurnālistu pieredzes par gadījumiem, kuros jāsastopas ar greiziem priekšstatiem par žurnālistiku un vēlamo rīcības modeli saziņā ar medijiem. Var pieļaut, ka starp žurnālistiem ir arī tādi, kuri neievēro profesionālo ētiku, vai arī pastāv citi iemesli, kālab mediju interese tiek uztverta kā iespējama kaitniecība vai iestādes reputācijas sabojāšana.

Lai gan no dažu žurnālistu teiktā varētu secināt, ka izpratne par mediju darbu un nozīmi sevišķi būtu sekmējama reģionos, tostarp reģionu tiesās, tomēr citi žurnālisti norāda, ka situācijas ir dažādas. Gan starp reģionu, gan galvaspilsētas iestādēm ir tādas, kur *“jebkuru informācijas pieprasījumu tulko kā uzbrukumu sev un dara visu, lai viņi varētu nesniegt ziņas, vai tās sniegt samudžinātas un neskaidras”*, saka Ģiga.

Zemāk apkopoti daži fragmenti, kuri ilustrē neizpratni par žurnālistikas funkcijām, tādējādi apgrūtinot raitu informācijas vākšanas procesu.

France: *“Pašvaldībām vēl ir ļoti nopietni jāstrādā pie tā, lai saprastu mediju nozīmīgumu, un to, ka medijiem nepieciešams laicīgi sniegt informāciju. Bieži nākas saskarties ar Valmieras pašvaldības sabiedrisko attiecību nodaļas neizpratni, kāpēc nepieciešama kāda informācija. Žurnālists paskaidro, kāpēc, un atbilde ir – mēs to negribam. [...] Atruna tieši tik klaji tiek pausta, ka nevēlas piekrist intervijai, jo pēc tās būšot negatīvs tēls. Ja tiek veidots sižets par kādu problēmu, jautājums ir “kāpēc jums to vajag?”. Tāpēc, ka tas mūs interesē, mēs gribam daudzpusīgus viedokļus. Bet atbilde ir tāda, ka “mēs nesniegsim komentāru, mums šķiet, ka tas ir angažēts”, un nosauc, kurš to varētu būt izdarījis.”*

Pūce: “Viena no izplatītākajām problēmām ir sabiedrisko attiecību pārstāvju nostāja “mēs sagatavosim jums informāciju tad, kad mums būs laiks”. Respektīvi, sabiedrisko attiecību speciālistus bieži neinteresē sabiedrības un žurnālistu, kuri strādājot pauž kādu sabiedrības vajadzību, nepieciešamība saņemt informāciju vai skaidrojumu. [...] Žurnālisti nav ļaunie, kas gaida piektdienas vakaru, lai patraucētu kādam svinēt brīvdienas. Ja tas jautājums piektdienas rītā sabiedrībai ir aktuāls, žurnālists to uzdod.”

Bikovskis: “Jautājumi jau nav, lai kādu apvainotu vai aizskartu, bet lai sabiedrībai izskaidrotu lietas, kas būtu sabiedrībai jāzina. [...] Cilvēki, kas negrib sniegt informāciju, īsti nesaprot to cilvēku, kas strādā žurnālistikā, mērķus. Būt sargsunim, strādāt sabiedrības labā. Viņiem liekas, ka viņš ir tas sliktais – nāk meklēt problēmu vai kaut ko negatīvu pateikt. Spilgts piemērs – redzu, kā žurnālistu darbu uztver sociālajos medijos. Tikko bija stāsts par «Bez tabu» žurnālistu, kurš bija atbraucis uz Rēzekni, jo atklāja, ka vienā sporta zālē notika nelegāla sportošana. Stāsts beidzās ar to, ka sporta instruktors, kas Covid-19 laikā nodarbojas ar cilvēku pulcēšanu, izgrūž operatoru ārā pa durvīm un atņem mazo kameru. [...] Un tad “Facebook” lasu pazīstamu cilvēku komentārus, faktiski – naida runu – pret šo žurnālistu. [...] Savukārt, amatpersonām ir bail, ka [žurnālists] ir pieteicies intervēt par vienu tēmu, bet paprasis klāt vēl par kaut ko citu. Sākumā paprasis par kultūru un tad sāks par problēmjaudājumiem. Bet tas ir atkarīgs no personībām. Ir amatpersonas, kuras runā, nebaidās. Un ir tādas, kuras nerunā. Iespējams, baidās. Varbūt jūtas neērti, vai uztraucas, kā kamerā izskatīsies, vai kā balss izklausīsies. Bet to, ka tā ir problēma, to jūt. [...] Pēc kolēģu žurnālistu aktivitātēm izpratne ir kļuvusi lielāka – arī pēc diskusijām, kas bijušas, tiesu procesiem par žurnālistu darba ierobežošanu, [Ilzes] Jaunalkšnes sarunu noklausīšanos, sabiedrībā ir nedaudz lielāka izpratne.”

Feldmanis: “Šobrīd vācu informāciju materiālam no katras Latvijas pašvaldības. Esmu uzdevis vienādus jautājumus un gaidu atbildes. Tā ir informācija – statistika. Ir pašvaldības, kas mēģina aizbaidināties, ka tā ir pārāk sensitīva informācija, tādas, kas nesniedz informāciju, ir arī tādas, kuru pārstāvji zvana un prasa, lai es skaidrotu mērķi, pilnīgi visu, ko plānoju darīt ar šo informāciju. Ir gadījumi [...], kad neizprot, kāpēc tas ir vajadzīgs. Vēl jāsaskaras ar neizpratni, ka mēs Latvijas Radio neesam tikai ziņu raidījums, ir arī “Pēcpusdiens”, LR4. Un reizēm, piezvanot [lai lūgtu informāciju], labākajā gadījumā pukojas, sliktākajā gadījumā atsakās runāt, jo tikko ir teicis vai sarunājis interviju ar citu raidījumu. Katru reizi jāskaidro, ka tās ir atsevišķas redakcijas.”

2.8. Vēlamie uzlabojumi

Lai uzlabotu žurnālistu iespējas piekļūt informācijai, žurnālisti rosina gan vairākus organizatoriskus uzlabojumus, gan izmaiņas tiesiskajā regulējumā, gan apmācības par savām tiesībām. Lai pēc iespējas precīzāk paustu žurnālistu redzējumu, plašākie ierosinājumi lielākoties iekļauti intervijas citāta veidā.

2.8.1. Organizatoriskie uzlabojumi

Tiem nav nepieciešamības grozīt normatīvos aktus. Ir jāveic lielāka vai mazāka ierastās sistēmas maiņa, dažkārt pietiek ar labo gribu. *“Ja iestāžu, t.sk. Saeimas un MK, darbs klātienē nav iespējams, iespējams, vajadzētu organizēt ministru un Saeimas deputātu (vai frakciju) tiešsaistes preses konferences, kurās būtu iespējams uzdot jautājumus ārpus iepriekš noteikta tēmu loka. Varbūt tādas nav nepieciešamas katru nedēļu, bet, piemēram, reizi mēnesī. Rakstisku atbilžu gadījumā – būtu vēlams ja ne normatīvā regulējuma, tad vismaz labas prakses vadlīniju līmenī noteikt, ka atbilžu sniegšanas termiņu nosaka žurnālisti, savukārt iestāde tam iespēju robežās pielāgojas. Brīvāka pieeja amatpersonām,”* idejas uzskaita Fridrihsone.

Kļava vērš uzmanību uz to, cik nozīmīgi ir atvērtie dati – tie atvieglotu informācijas vākšanu un analīzi: *“Vēlētos, lai būtu arvien vairāk tādu atvērto datu, kādi mums ir par vakcināciju, saslimušo skaitu, testēto skaitu.”* Atsaucoties uz pieredzi, viņa piebilst, ka gadījumos, ja iestādes sabiedrisko attiecību nodaļā katram speciālistam ir citas atbildības jomas, tas jānorāda iestādes mājaslapas kontaktu sadaļā, citādi var veidoties pārpratumi un pauze informācijas vākšanas procesā.

2.8.2. Izmaiņas tiesiskajā regulējumā

Izmaiņas tiesiskajā regulējumā nav panākamas tik vienkārši kā paradumu maiņa. Plaude rosina likumā noteikt atklātību par publisko līdzekļu izmantojumam būvniecības apakšuzņēmumos un sabiedriskā sektora darbinieku algām. Plaude stāsta: *“Ja kādā*

projektā tiek izmantoti publiskie līdzekļi, tad jābūt atskaitei par katru santīmu. Žurnālistiem jābūt pieejai šiem datiem, jo mūsu uzdevums ir pieskatīt publiskos līdzekļus. Šobrīd tas tā ir daļēji, jo var slēpt savus apakšuzņēmumus, lai gan visa "melnā nauda" un manipulācija iet caur apakšuzņēmumiem. [...] To redz atskaitēs tikai pēc kāda laika, un tas ir drauds publisko līdzekļu pamatotam izlietojumam. [...] Mēs sekojam līdzi, bet es jau neredzu, kas ir patiesais labuma guvējs. [...] Ekonomikas ministrijai, Finanšu ministrijai, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai vajadzētu vienoties par izmaiņām Komerclikumā, lai šī informācija ir publiski pieejama žurnālistiem, sabiedriskām organizācijām."

Savukārt sabiedriskā sektora algu sarakstiem būtu jāpievieno ne tikai amats, bet vārds un uzvārds. *"Ja nav uzrakstīts vārds, varbūt izrādās, ka no 17 apkopējam 16 ir fiktīvās dvēseles. Arī līgumu summas ir jāredz. Ja tie ir publiskie līdzekļi, tad ir jāredz viss,"* ir pārliecināta Plaude.

Kļava norāda, ka žurnālistu informācijas vākšanas procesu atvieglotu, ja tiktu samazināts maksimālais iesniegumu izskatīšanas termiņš, kas ir 30 dienas: *"Iesniegumu var izskatīt ļoti īsā laikā, un šādi tas tikai velk garumā, aprūtina."*

Žurnālisti bija mazāk aktīvi tādu ierosinājumu izteikšanai, kas ieviešami dzīvē, mainot kāda procesa organizāciju vai grozot normatīvos aktus. Vairāk komentāru žurnālisti ir veltījuši iespējamai tālākizglītībai semināru vai izglītojošu materiālu veidā.

2.8.3. Mācības

Pie ierosinājumiem vairāki žurnālisti norāda, ka labprāt piedalītos mācībās par savām tiesībām informācijas iegūšanas procesā.¹² Vēlamiem temati ir saistīti ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas piemērošanu praktiskās situācijās, tostarp pārpublicējot informāciju no sociālajiem medijiem, zināšanu pilnveidi par informācijas iegūšanas iespējām. Daži žurnālisti akcentē arī vizuālu skaidri saprotamu izdales materiālu nepieciešamību.

12 Saskaņā ar Nīderlandes vēstniecības Latvijā tvertkontā publicēto informāciju 2021. gada 30. martā sākās vēstniecības atbalstīti vakara kursi žurnālistiem par žurnālistu tiesībām. Zvērinātas advokātes Ievas Azandas vadībā piecos aprīļa vakaros paredzēts apgūt tādus tematus kā robežas, kādās žurnālistam ir tiesības pieprasīt un saņemt informāciju, datu aizsardzības regulējuma nianse un citus. Sk.: Embassy of the Netherlands in Latvia. (March 18th, 2021). Application for the Evening Law School for #Journalists is now open! ... Available at: <https://twitter.com/NLinLatvia/status/1372578368361803783/photo/1>

Ostrovskis uzskata – būtu vērtīgi, ja tiktu organizētas mācības tieši žurnālistu ikdienas zināšanu paplašināšanai, tostarp kā rīkoties, nonākot dažādās diskutablās situācijās vai saskaroties ar informācijas atteikumu. Viņaprāt, sevišķi noderīgi būtu praktiski piemēri – konkrētas situācijas un iespējamie risinājumi, kā rīkoties tiesiski, ētiski un vienlaikus iegūt informāciju. Svarīgi būtu nodrošināt arī diskusijas daļu, kur varētu kopīgi diskutēt par konkrētām situācijām. Veiksmīgākā mācību norises forma būtu skaidrojošie semināri, ne tik daudz rakstveida vai vizuālie materiāli, jo prakse liecinot, ka gadījumu ir daudz, katrs atšķirīgs, tāpēc tos nepieciešams apspriest. Šādi semināri palīdzētu gan profesionāli attīstīties jau pieredzējušiem žurnālistiem, gan arī labāk apgūt lauku jaunajiem kolēģiem.

Ir arī žurnālisti, kuri atbalsta izglītojošu vizuālo materiālu lietderību. *“Apmācības, protams, ir noderīgas, bet žurnālisti ir tik ļoti pārslogoti, ka fiziski nebūtu laika tās apmeklēt. [...] Es būtu pateicīga par skaidrām, viegli saprotamām vizuālām vadlīnijām ar maz tekstuālo informāciju. Izdales materiāls – tāds kā špikerītis vai lapa, kur ir atbildes uz žurnālistu biežāk uzdotajiem jautājumiem. Temats varētu būt Vispārīgā datu aizsardzības regula – kur ir robeža starp cilvēka privātumu un sabiedrības interesēm. Piemēram, runājot par sociālajos medijos publicēto informāciju – vai to drīkst izmantot, vai nē. Vai cilvēka pretenzijas par to, ka ir citēta sociālajos medijos publicētā sensitīvā informācija, ir pamatotas? Gadās diskusijas ar sociālo mediju lietotājiem, un gribas izglītot gan lietotājus, gan būt drošiem pašiem, kā mēs drīkstam šo informāciju no sociālajiem medijiem lietot,”* konkrētus jautājumus, par kuriem vēlētos padziļināt zināšanas, ieskicē Staškeviča.

Kļava uzsver praktisko padomu lietderību par iespējām piekļūt informācijai: *“Noteikti atbalstītu ideju par apmācībām. Virziens, kurā vēlētos lai iegūstam padziļinātu izpratni, ir dažādie veidi, kādos varam piekļūt informācijai. Mums – žurnālistiem – pašiem ir jāmācās, jādomā un jābūt ļoti radošiem, lai savāktu informāciju”*

Ģiga vērs uzmanību uz iespējamu vadlīniju veidošanu iestāžu informēšanai, kā arī uzsver drosmes nepieciešamību žurnālistiem: *“Apmācības par Vispārīgo datu aizsardzības regulu būtu labi, vai kādas kopīgas vadlīnijas, kas ir pieejamas institūcijām, uz kurām žurnālisti var atsaukties – redz, kur ir vadlīnijas, kur kāds autoritatīvi ir teicis, ka jārikojas šādi. [...] Otrs – žurnālistiem pašiem jābūt drosmīgākiem un jāapzinās, kas ir datu aizsardzības mērķis. Pirms kāda laika bija tendence, ka visos gadījumos vajag aizkrāsot mašīnu numurus. Kāpēc? Jo mašīnu numuru mērķis ir, lai šo mašīnu varētu identificēt satiksmē, nevis nevar identificēt.”* Viņa stāsta, ka dažkārt žurnālistiem ir visai neliela izpratne par savām tiesībām, pienākumiem un to, kurā pusē viņiem ir jābūt – jārūpējas par intervējamo labsajūtu vai par sabiedrības tiesībām saņemt būtisku informāciju.

Feldmanis arī atbalsta apmācību ideju, piebilstot, ka noderīga būtu arī sabiedrības izglītošana kopumā, lai intervējamajiem ir izpratne par žurnālistikas lomu, jo atteikums sniegt interviju, iespējams, saistīts ar personas neizpratni, kāpēc informācija sniedzama.

2.9. Juridiskā palīdzība žurnālistiem

Šajā apakšnodaļā pievērsta uzmanība jautājumam, kā žurnālists var gudri rīkoties pēc atteikuma sniegt informāciju un kas tādā gadījumā jāņem vērā.

2020. gada nogalē LŽA ietvaros ir izveidots Juridiskās palīdzības centrs, kura mērķis ir nodrošināt bezmaksas juridisko palīdzību medijiem un žurnālistiem, kuriem tā ir nepieciešama. Toreizējā LŽA valdes priekšsēdētāja Ģiga norādīja, ka *“beidzot izdevies izveidot projektu, kas palīdzēs risināt ar vārda brīvību un informācijas pieejamību saistītus jautājumus. Mums būs iespēja palīdzēt žurnālistiem praktiski un uzkrāt zināšanas, kas noderēs gan žurnālistiem, gan institūcijām, kas nereti nenovērtē vārda brīvības nozīmi un nepareizi tulko tiesību aktus”*.¹³ Centra ietvaros sniegt bezmaksas juridisko palīdzību žurnālistiem piekrituši vairāki vadoši Latvijas advokātu biroji, arī tie, kas citēti šajā pētījumā.

Azanda novērojusi, ka situācijas, kurās informācijas sniegšana žurnālistiem tiek atteikta, rodas *“pietiekami regulāri”*. Intervijas ar juristiem liecina, ka juridiskā palīdzība medijiem regulāri sniegta jau pirms LŽA Juridiskās palīdzības biroja izveides, galvenokārt kā atbildes uz konkrētiem jautājumiem, kad kā pamatojums atteikumam minēta minētā regula, komercnoslēpums, izmeklēšanas intereses, informācijas apkopošanai vajadzīgais papildus laiks, vai resursi. Dažkārt žurnālisti vērsās pēc palīdzības pie juristiem arī, lai noskaidrotu, vai kādu konkrētu informāciju viņiem ir tiesības prasīt.

Piemēram, Bīriņa stāsta, ka žurnālisti viņas pārstāvētajā advokātu birojā ir vērsušies *“gan situācijās, kad ir saņēmuši atteikumu izsniegt konkrētu informāciju, gan arī, lai noskaidrotu, vai konkrēta satura informāciju viņiem būtu tiesības prasīt. Atteikuma*

13 Arta Ģiga. (10.12.2020.). Žurnālisti varēs saņemt bezmaksas juridisko palīdzību. Latvijaszurnalisti.lv. Pieejams: <http://www.latvijaszurnalisti.lv/jaunakais-ieraksts/2020/12/10/zurnalisti-vares-sanemt-bezmaksas-juridisko-palidzibu/>

gadījumā esam gan izvērtējuši iespējas un izredzes pārsūdzēt konkrēto atteikumu, gan arī pārstāvējuši žurnālistus tiesā, tos pārsūdzot. Informācijas atteikumi bija saistīti ar to, ka pieprasītā informācija ir komercnoslēpums un/ vai satur personas datus. *“Tātad pēc būtības visos gadījumos atteikuma pamats bija tas, ka pieprasītā informācija ir klasificēta kā ierobežotas pieejamības informācija šo apsvērumu dēļ,”* norāda Biriņa.

Saskaņā ar Informācijas atklātības likumu **informācija tiek iedalīta vispārpieejamā un ierobežotas pieejamības**. Atteikumi pārsvarā attiecas uz otro. Par tādu var noteikt informāciju, kas paredzēta iestādes iekšējai lietošanai, komercnoslēpumu, informāciju par fiziskas personas privāto dzīvi (tātad arī personas datus), dienesta vajadzībām u.tml. Taču tas nenozīmē, ka šo informāciju tāpēc nevar izsniegt.

Ierobežotas pieejamības informāciju saskaņā ar likumu ir jāpieprasa rakstveidā. To pieprasot, žurnālists norāda mērķi, kam tā tiks izmantota. Ja ierobežotas pieejamības informācija tiek izsniegta, saņēmējs uzņemas saistības šo informāciju izmantot tikai tiem mērķiem, kas norādīti. Līdz ar to, pirmkārt, ir svarīgi, ka žurnālists informācijas pieprasījumā pietiekami sīki pamato, kāda informācija un kāpēc ir nepieciešama, lai iestāde var vismaz pirmšķietami pārliecināties, ka pieprasījums ir sabiedrības interesēs. Tālāk iestādes pienākums ir likumā noteiktā termiņā izvērtēt pieprasījumu un secināt, kuras intereses konkrētajā gadījumā ir svarīgākas – sabiedrības, iestādes vai personas.

Atteikumu var pārsūdzēt. Parasti atteikuma dokumentā jau ir norādīts gan termiņš, gan iestāde, kur to darīt, skaidro Biriņa. Viņa norāda: *“Pēc mūsu pieredzes lielākoties iestādes atsaka žurnālistiem izsniegt ierobežotas pieejamības informāciju, pienācīgi neizvērtējot šo interešu balansu, līdz ar to vienmēr ir vērts apsvērt pārsūdzības iespējas, piesaistot kompetentu juridisko palīdzību. Arī tiesu praksē ir daudz gadījumu, kad tiesas atzinušas iestādes atteikumu izsniegt informāciju par nepamatotu.”* Viņa arī piebilst, ka *“reizēm žurnālisti nemaz nezina, ka informācija, kas viņus interesē, ir ierobežotas pieejamības, tad tādā situācijā, tiklīdz iestāde/ amatpersona atbild (piemēram, mutiski), ka nesniegs informāciju, jo tā ir ierobežotas pieejamības (piemēram, satur personas datus, komercnoslēpumu), tad žurnālistam būtu jānoformē rakstveida iesniegums, kurā šī informācija tiek vēlreiz pieprasīta, bet jau pamatojot savu statusu, pieprasīšanas mērķi un nepieciešamību.”*

Intervijās žurnālisti atklāja virkni gadījumu, kuros viņiem ir liegta piekļuve nozīmīgai informācijai vai arī tā joprojām jāgaida, lai gan kopš pieprasījuma ir pagājis teju gads. Zemāk apkopotu juristu ieteikumi, kā žurnālisti var rīkoties, ja vēlas piekļūt šai informācijai.

“Ja pastāv pamats uzskatīt, ka žurnālista prasītā informācija ir tāda, kam nav ierobežojumu būt publiski pieejamai, tad veicamas darbības šādā secībā: a) pieprasījums; b) atkārtots pieprasījums, brīdinot par tiesvedību / sūdzību par konkrētās amatpersonas rīcību; c) informācijas izprasīšana caur tiesu; d) sūdzības iesniegšana par konkrētās amatpersonas rīcību, atsakoties sniegt informāciju,” kodolīgi ieskicē Azanda.

Atteikums izsniegt informāciju ir pārsūdzams konkrētā termiņā (1 mēnesis vai 1 gads atkarībā no situācijas) administratīvā procesa kārtā – vispirms augstākā iestādē, pēc tam tiesā, vai uzreiz tiesā (atkarīgs no amatpersonas/ iestādes, kas atteikusi izsniegt informāciju), norāda Bīriņa. Viņa vērs uzmanību, ka no juridiskā viedokļa būtu nošķiramas situācijas, kurās:

a) žurnālists pieprasa konkrētu iestādes rīcībā esošu informāciju, piemēram, ierobežotas pieejamības informāciju, jo tā ir nepieciešama sabiedrības interešu nodrošināšanai;

b) žurnālists vēlas saņemt kādus komentārus par konkrētu jautājumu/ aktualitāti.

Ja pirmajā gadījumā šāds atteikums ir pārsūdzams administratīvs akts, tad otrajā gadījumā žurnālists nevar “piespiest” amatpersonu piedalīties intervijā, sniegt komentārus u.tml.

Ja žurnālistu interesē ierobežotas pieejamības informācija, pieprasījums jāsaģatavo rakstveidā un iestādei/amatpersonai būs pienākums sniegt atbildi jebkuram pieprasītājam, jo īpaši žurnālistam/medijam. Savukārt vispārpiejamu informāciju sniedz jebkuram, kas to vēlas saņemt, ievērojot personu vienlīdzību. Pieprasītājam nav īpaši jāpamato sava interese par vispārpiejamu informāciju, un to viņam nevar liegt. Šādam pieprasījumam turklāt nav jābūt rakstiskam. Tātad, ja žurnālistu interesē konkrēta informācija, kas ir amatpersonas/ iestādes rīcībā, amatpersonai/ iestādei būs pienākums atbildēt uz šādu pieprasījumu, vai nu sniedzot pieprasīto informāciju, vai pamatojot atteikumu (kas ir pārsūdzams), skaidro Bīriņa.

Tauriņš uzskata, ka informācijas atteikuma gadījumā risinājums ir tiesa. Valsts un pašvaldību pienākums sniegt informāciju medijiem ir noteikts ar likumu “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”. Atsakoties informāciju sniegt, tiek pārkāptas žurnālista tiesības. *“Var vērsties Administratīvajā tiesā ar pieteikumu par faktiskās rīcības atzīšanu par prettiesisku, un uzlikt pienākumu sniegt informāciju. Process var būt ilgs, un vienīgais, ko šajā situācijā var darīt, ir prasīt noregulējumu jeb pagaidu risinājumu – izlemt par to mēneša laikā vai ātrāk, ja tas ir steidzams jautājums. Protams, ir jautājums, kas notiks, ja to lēmumu pieņems, bet iestāde turpinās ignorēt. Tad droši vien*

VARAM varētu rosināt pašvaldības atstādināšanu, ja netiek pildīts nolēmums pašvaldībā,” iespējamo scenāriju iezīmē Tauriņš.

Andersone papildina, ka tiesvedībā var atsaukties ne tikai uz preses, bet arī Informācijas atklātības likumu, kas paredz noteiktus termiņus, kādos informācija ir jāsniedz. Ja tas nenotiek, amatpersona pārkāpj likumu, par ko var vērsties Administratīvajā tiesā. Andersone vēš uzmanību uz vēl vienu mehānismu, ko var mēģināt pavisam radikālās situācijās: *“Likumā “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” ir paredzēta atbildība par žurnālista darba traucēšanu. Pēc būtības – ja informācija netiek sniegta, žurnālistam ir atņemta iespēja pildīt savus pienākumus, un par to ir administratīvā atbildība. Šos pārkāpumus risina Valsts policija. Protams, jāņem vērā, ka reālajā dzīvē policija, visdrīzāk, ieradīsies, ja traucēšana izpaužas kā aktīva darbība. Piemēram, ir gadījumi, kad atbildība ir piemērota par operatora kameras bojāšanu vai mēģinājumiem to atņemt. Bet no likuma viedokļa nav izslēgta iespēja mēģināt šo normu piemērot arī pasīvas traucēšanas gadījumā.”*

Daļa no gadījumiem, kad mediji vērsušies tiesā, izskanējuši publiski. Tauriņš atgādina lietu starp Iecavas pašvaldību un reģionālo laikrakstu “Bauskas Dzīve” saistībā ar Iecavas novada domes izdevumu “Iecavas Ziņas”. Lai gan galvenais tiesvedības uzsākšanas motīvs bija finansiālais aspekts (trešo personu reklāmu un sludinājumu publicēšana pašvaldības finansētā izdevumā), būtiska bija domes nevienlīdzīgā attieksme pret privāto laikrakstu, tostarp aizturot informāciju.

Ne vienmēr izdodas panākt būtiskus rezultātus, taču sasniegtais var palīdzēt pievērst plašāku uzmanību problēmai. Andersone stāsta par nesenu gadījumu, kad *“pēc palīdzības vērsās laikraksta “Neatkarīgās Tukuma Ziņas” redaktore un vadītāja Ivonna Plaude ar ilgstošām problēmām iegūt informāciju no Tukuma novada domes. Tika stāstīts, ka dome vilcinās ar informācijas sniegšanu, dažreiz nelaiž iekšā preses konferencēs, kā arī, ka dome dod priekšroku un cenšas vairāk sniegt informāciju kādam vietējās biedrības izdotam laikrakstam [..]. Lielā mērā avīze cīnījās paši saviem spēkiem, mēs arī centāmies palīdzēt. Palīdzība izpaudās divos iesniegumos. Vērsāmies ar iesniegumu Konkurences padomē un Latvijas Mediju ētikas padomē. Konkurences padomē vērsāmies, balstoties uz jaunu normu, kas stājās spēkā 2020. gada 1. janvārī, proti, 14.¹ pants Konkurences likumā, kurš paredz, ka valsts un pašvaldību iestādēm ar savu darbību ir jāveicina konkurence, nedrīkst kavēt vai likt šķēršļus kādu uzņēmumu darbībai, un nedrīkst dot priekšroku vienam uzņēmumam attiecībā pret citu. Un jāņem vērā, ka mediji arī ir uzņēmumi mediju pakalpojumu sniegšanai tirgū. Attiecīgi ar šādiem argumentiem vērsāmies Konkurences padomē, lūdzot uzsākt lietu. Rezultāts nebija perfekts, bet kaut kas tomēr tika sasniegts, jo Konkurences padome, lai gan uzskatīja, ka lietu šajā*

gadījumā nav pamata ierosināt, jo nav pārliecinošu pierādījumu, tomēr veica pārrunas ar Tukuma novada domi, un arī savā mājaslapā publicēja relīzi, ka šādas pārrunas ir veikusi un uzsver būtiskumu izturēties pret visiem medijiem vienādi. Tas ir pašvaldības pienākums. [...] Arī Latvijas Mediju ētikas padome uzskatīja, ka ir noticis pārkāpums no Tukuma novada domes puses, arī pieņēma lēmumu, nosodot tādu rīcību, ar kuru tiek kavēts žurnālista darbs”.

Aplūkojot informācijas piekļuves praksi Latvijas žurnālistikā, iepriekšējās nodaļās tika secināts, ka to ietekmē gan paša žurnālista pārstāvētā joma, profesionālā pieredze un individuālās īpašības, gan iestādes atvērtība sniegt informāciju un sabiedrisko attiecību speciālistu komunikācijas paradumi. Juristu ieteikumi tālākai rīcībai pēc informācijas atteikuma norāda uz nepieciešamību žurnālistiem pārzināt savas tiesības, lai precīzi aizpildītu iesniegumu, pieprasot informāciju, vai nepamatota atteikuma gadījumā vērstos tiesā. Juristi vērtē, ka Latvijā vēl nav daudz gadījumu, kuros informācijas pieejamības un, piemēram, personas datu aizsardzības jautājumi, būtu analizēti tiesas procesos. Viena no LŽA Juridiskās palīdzības centra darbības prioritātēm ir stratēģiskā tiesvedība mediju nozarei būtisku precedentu radišanai.

Pielikums

Latvijas Žurnālistu asociācijas pētījuma "Informācijas pieejamība Latvijas žurnālistikas praksē" daļēji strukturētās intervijas jautājumi žurnālistiem, producentiem un redaktoriem.

Vispārējās žurnālistikas prakses vērtējums

1. Pētījuma nosaukums ir "Informācijas pieejamība Latvijas žurnālistikas praksē". Skatieties uz situāciju Latvijā kopumā pēdējo divu gadu laikā, Jūsprāt, cik viegli vai grūti žurnālistiem iegūt informāciju no valsts un pašvaldības iestādēm, citiem informācijas avotiem?
2. Kādi, Jūsprāt, Latvijā, vērtējot situāciju dažu pēdējo gadu laikā, ir lielākie ierobežojumi žurnālistiem iegūt informāciju?
3. Vai, Jūsprāt, pēdējo gadu laikā ir notikušas kādas izmaiņas informācijas pieejamības ziņā? Ja jā, kādas tās ir? Vai situācija ir uzlabojusies vai pasliktinājusies?

Personīgā pieredze

1. Vai Jūsu vai Jūsu kolēģu / draugu žurnālistu pieredzē ir bijusi situācija (vai vairākas), kurās žurnālistikas vajadzībām lūgtā informācija nav sniegta, ir bijusi nepamatoti ilga kavēšanās vai citi apgrūtinājumi to iegūt?
2. Precizējošie jautājumi, ja uz 4. jautājumu atbild ar "jā". Ja atbilde ir "nē", tad nākamais ir 6. jautājums.
 - 5.a. Kura institūcija / organizācija / amatpersona to nesniedza / kavējās to darīt?
 - 5.b. Par kādu tematu bija lūgtā informācija?
 - 5.c. Vai tā ir regulāra šīs iestādes / organizācijas / amatpersonas prakse?

-
- 5.d. Vai informācija tomēr tika sniegta? Ja jā, tad pēc cik ilga laika un pēc kādām žurnālista rīcībām / argumentiem?
 - 5.e. Kādi ir biežākie argumenti vai aizbildinājumi, kuri tiek izmantoti, lai nesniegtu informāciju?
 - 5.f. Jūsaprāt, cik pamatoti vai nepamatoti ir šādi argumenti?
 - 5.g. Vai dažādām iestādēm / organizācijām / amatpersonām ir atšķirīga informācijas sniegšanas prakse (pat bez objektīviem iemesliem atšķirībām)?
 - 5.h. Kā uzskatāt, cik lielā mērā argumenti / aizbildinājumi ir saistīti ar "cilvēka faktoru" jeb to, kā konkrētās iestādes juridiskajā vai citā nodaļā tiek interpretēti normatīvie akti vai kā darbojas sabiedrisko attiecību nodaļa?
 - 5.i. Kuras ir iestādes / organizācijas / amatpersonas ir tās, no kurām informāciju iegūt ir vissarežģītāk?
 - 5.j. Vai vēlaties akcentēt kādu iestādi / organizāciju / amatpersonu (vai vairākas), ar kurām informācijas piekļuves ziņā ir izveidojusies vislabākā sadarbība?
 - 5.k. Kādas izmaiņas informācijas pieejamības žurnālistiem uzlabošanai būtu nepieciešamas?

Noslēguma jautājumi visiem

1. Kā vērtējat 2020. gadā pieņemtos grozījumus likumā par Uzņēmumu reģistru, kuros noteikts, ka saņemt pastāvīgu piekļuvi informācijas tīmekļvietnes <https://info.ur.gov.lv> reģistrācijas lietas nepubliskajai daļai var tikai pētnieciskie žurnālisti, ir nepieciešama atsauksme no Latvijas Republikā akreditētas augstskolas akreditētas studiju programmas (fakultātes) komunikācijas zinātnē, un pieteikuma izskatīšanas laiks ir 1-4 mēneši?
2. Vai un kā informācijas nesniegšana / kavēšana ir ietekmējusi žurnālistikas kvalitāti Jūsu darbā?
3. Kādos gadījumos, Jūsaprāt, ir pieļaujama informācijas nepieejamība žurnālistiem?
4. Vai vēlaties par šo tematu piebilst vēl kaut ko?

Paldies!

SSE RIGA

Anne-Marie and Gustaf Ander
Centre for Media Studies

LATVIJAS
ŽURNĀLISTU
ASOCIĀCIJA

NL Netherlands